

Marieta Avram

DREPT CIVIL. FAMILIA

Ediția a 3-a, revizuită și adăugită

Editura
Stamangiu
2022

CUPRINS

PARTEA I. FAMILIA CA UNIUNE DE PERSOANE	1
TITLUL I. BAZELE DREPTULUI CIVIL AL FAMILIEI	3
Capitolul I. Familia ca grup de persoane. Repere istorice	3
<i>Secțiunea 1. Stenahoria unei definiții a familiei</i>	3
<i>Secțiunea a 2-a. O perspectivă istorică asupra familiei europene</i>	5
Capitolul II. Familia ca grup social. Repere sociologice	17
<i>Secțiunea 1. Elemente de sociologie</i>	17
<i>Secțiunea a 2-a. Funcțiile familiei</i>	19
Capitolul III. Noțiunea juridică de familie	21
<i>Secțiunea 1. Familia în dreptul național</i>	21
1.1. Familia – o noțiune juridică polivalentă	21
1.2. Noțiunea de familie potrivit Codului civil	23
1.3. Definiții legale speciale ale familiei	28
<i>Secțiunea a 2-a. Familia în dreptul european</i>	29
2.1. Familia în dreptul european al drepturilor omului	29
2.1.1. Aspecte generale privind rolul Curții Europene a Drepturilor Omului în materia dreptului familiei	29
2.1.2. Evoluții privind conținutul noțiunii de viață de familie în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului	32
2.2. Familia în dreptul Uniunii Europene	38
2.2.1. Considerații privind cadrul normativ. Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene	38
2.2.2. Jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene și a Curții Constituționale în materia căsătoriei. Noțiunea autonomă de soț	41
Capitolul IV. Autonomizarea dreptului civil al familiei	45
<i>Secțiunea 1. Obiectul de reglementare</i>	45
<i>Secțiunea a 2-a. Principiile dreptului civil al familiei</i>	47
2.1. Considerații generale	47
2.2. Principiul egalității sexelor	47
2.3. Principiul monogamiei	48
2.4. Principiul liberului consimțământ la căsătorie	49
2.5. Principiul ocrotirii căsătoriei și a familiei	49
2.6. Principiul respectării interesului superior al copilului	50
2.7. Principiul egalității în drepturi a copiilor	51
2.8. Principiul solidarității familiale	52
<i>Secțiunea a 3-a. Jurisdicția familială</i>	52
<i>Secțiunea a 4-a. Prevenirea și combaterea violenței domestice</i>	54
4.1. Reglementare în plan european	54
4.2. Reglementare națională	56
4.2.1. Sfera de aplicare a legii	57

4.2.2. Definiție. Principalele forme ale violenței domestice _____	57
4.2.3. Măsurile de protecție a victimei _____	58
TITLUL II. CĂSĂTORIA _____	61
Capitolul I. Regimul general al căsătoriei _____	61
<i>Secțiunea 1. Noțiuni, caractere și natură juridică _____</i>	<i>61</i>
1.1. Noțiuni _____	61
1.2. Caracterele juridice ale căsătoriei ca act juridic _____	61
1.3. Natura juridică a căsătoriei _____	64
1.3.1. Căsătoria – contract? _____	64
1.3.2. Căsătoria – act statutar? _____	65
1.3.3. Concluzii _____	66
<i>Secțiunea a 2-a. Libertatea matrimonială _____</i>	<i>67</i>
2.1. Conținutul libertății matrimoniale _____	67
2.2. Dreptul persoanei de a se căsători. Limite legale și convenționale (clauzele de celibat) _____	68
2.2.1. Dreptul fundamental al persoanei de a se căsători. Limite legale _____	68
2.2.2. Limite convenționale. Clauzele de celibat _____	69
2.3. Dreptul de a-și alege liber viitorul soț _____	70
2.4. Dreptul de a nu se căsători _____	71
2.4.1. Contractul de curtaș matrimonial _____	71
2.4.2. Logodna _____	72
2.4.2.1. Noțiune _____	72
2.4.2.2. Natură juridică _____	72
2.4.2.3. Dovada _____	73
2.4.2.4. Ruperea (denunțarea) logodnei în mod unilateral. Efecte _____	73
2.4.2.5. Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului _____	75
2.4.2.6. Legislație comparată _____	76
2.4.2.7. Reglementarea logodnei în Codul civil _____	76
Capitolul II. Încheierea căsătoriei _____	81
<i>Secțiunea 1. Condițiile de fond pentru încheierea căsătoriei _____</i>	<i>81</i>
1.1. Rațiunea reglementării. Clasificare _____	81
1.2. Condiții de fond pozitive _____	81
1.2.1. Diferența de sex _____	81
1.2.1.1. Condiția diferenței de sex _____	81
1.2.1.2. Identitatea de gen. Implicațiile juridice ale transsexualismului _____	82
1.2.2. Vârsta matrimonială (capacitatea matrimonială) _____	87
1.2.2.1. Conținutul capacității matrimoniale _____	87
1.2.2.2. Analiza condițiilor speciale pentru căsătoria minorului _____	90
1.2.3. Comunicarea reciprocă a stării sănătății _____	97
1.2.4. Consimțământul la căsătorie _____	98
1.2.4.1. Reglementare _____	98
1.2.4.2. Condițiile de validitate ale consimțământului la căsătorie _____	99

1.3. Condiții de fond negative (impedimentele la căsătorie)	102
1.3.1. Noțiune. Reglementare	102
1.3.2. Clasificare	102
1.3.3. Analiza impedimentelor la căsătorie	103
1.3.3.1. Existența unei căsătorii a unuia dintre soți	103
1.3.3.2. Rudenia	104
1.3.3.3. Tutela	105
1.3.3.4. Alienația, debilitatea mintală și lipsa vremelnică a facultăților mintale	106
<i>Secțiunea a 2-a. Condițiile de formă ale căsătoriei</i>	124
2.1. Rațiunea reglementării	124
2.2. Clasificare	124
2.3. Formalități premergătoare căsătoriei	124
2.3.1. Enumerare	124
2.3.2. Declarația de căsătorie	124
2.3.2.1. Conținut și reglementare	124
2.3.2.2. Declarația cu privire la nume	126
2.3.2.3. Declarația cu privire la regimul matrimonial ales	127
2.3.2.4. Declarația părinților sau, după caz, a tutorelui	127
2.3.2.5. Declarația și dovada privind înștiințarea tutorelui	127
2.3.2.6. Înregistrarea și efectele declarației de căsătorie. Reînnoirea declarației de căsătorie	128
2.3.3. Publicitatea declarației de căsătorie	128
2.3.4. Opoziția la căsătorie	128
2.4. Formalități privind celebrarea căsătoriei	130
2.4.1. Conținut și reglementare	130
2.4.2. Competența ofițerului de stare civilă	130
2.4.3. Locul celebrării căsătoriei	131
2.4.4. Prezența personală a soților. Publicitatea efectivă prin prezența martorilor	132
2.4.5. Publicitatea virtuală a căsătoriei	132
2.4.6. Limba celebrării căsătoriei	133
2.5. Momentul încheierii căsătoriei	133
2.6. Formalități ulterioare încheierii căsătoriei	133
2.7. Proba căsătoriei	134
Capitolul III. Statutul general al persoanei căsătorite	137
<i>Secțiunea 1. Complexitatea efectelor căsătoriei</i>	137
<i>Secțiunea a 2-a. Statutul personal al soților</i>	137
2.1. Reglementare	137
2.2. Obligațiile personale reciproce ale soților	138
2.2.1. Precizări preliminare	138
2.2.2. Obligația de sprijin moral reciproc	138
2.2.3. Obligația de respect reciproc	138
2.2.4. Obligația de fidelitate	139
2.2.5. Obligația de a locui împreună (obligația de coabitare)	139
2.2.6. Îndatoririle conjugale (<i>debitum conjugale</i>)	141
2.2.7. Obligația de a purta numele comun	141

2.2.8. Aspecte ale independenței personale reciproce a soților	143
2.2.9. Cetățenia soților	143
<i>Secțiunea a 3-a. Statutul patrimonial al soților</i>	144
<i>Secțiunea a 4-a. Efectele căsătoriei cu privire la capacitatea de exercițiu</i>	144
Capitolul IV. Nulitatea căsătoriei	145
<i>Secțiunea 1. Cazurile de nulitate (desființare) a căsătoriei</i>	145
1.1. Reglementare	145
1.2. Clasificare	145
1.3. Nulități absolute ale căsătoriei. Regim juridic	145
1.3.1. Nulități absolute care sancționează încălcarea unor condiții de fond pozitive	145
1.3.1.1. Reglementare	145
1.3.1.2. Lipsa diferențierii de sex	145
1.3.1.3. Lipsa consimțământului	146
1.3.1.4. Încălcarea dispozițiilor legale privind vârsta matrimonială	146
1.3.1.5. Fictivitatea căsătoriei	147
1.3.2. Nulități absolute care sancționează încălcarea unor condiții de fond negative (impedimente)	161
1.3.2.1. Încheierea căsătoriei de către o persoană căsătorită (art. 293 coroborat cu art. 273 C. civ., anterior, art. 5 C. fam.)	161
1.3.2.2. Încheierea căsătoriei între persoane care sunt rude în gradul prohibit de lege (art. 293 coroborat cu art. 274 C. civ., anterior, art. 6 C. fam.)	162
1.3.3. Nulități absolute care sancționează încălcarea unor formalități la celebrarea căsătoriei	163
1.3.3.1. Precizare prealabilă	163
1.3.3.2. Încălcarea competenței materiale a ofițerului de stare civilă	163
1.3.3.3. Căsătoria încheiată cu încălcarea formalităților prevăzute de lege pentru celebrarea acesteia	163
1.3.4. Regimul juridic al nulității absolute a căsătoriei	163
1.3.4.1. Caracterizare generală	163
1.3.4.2. Titularul acțiunii	164
1.3.4.3. Imprescriptibilitatea acțiunii	164
1.3.4.4. Posibilitatea acoperirii nulității absolute a căsătoriei	164
1.4. Nulități relative ale căsătoriei. Regim juridic	165
1.4.1. Considerații generale. Reglementare	165
1.4.2. Cazurile de nulitate relativă a căsătoriei	165
1.4.2.1. Lipsa încuviințărilor/autorizărilor cerute de lege în cazul căsătoriei minorului	165
1.4.2.2. Viciile de consimțământ	166
1.4.2.3. Lipsa discernământului	168
1.4.2.4. Tutela	169

1.4.3. Regimul juridic al nulității relative a căsătoriei _____	169
1.4.3.1. Titularul acțiunii _____	169
1.4.3.2. Prescriptibilitatea acțiunii _____	170
<i>Secțiunea a 2-a. Aspecte de drept procesual _____</i>	<i>171</i>
2.1. Caracterul judiciar al nulității _____	171
2.2. Competența instanței _____	171
2.3. Hotărârea judecătorească privind anularea căsătoriei _____	171
<i>Secțiunea a 3-a. Efectele nulității _____</i>	<i>172</i>
3.1. Precizări prealabile _____	172
3.2. Efectele retroactive ale nulității _____	172
3.2.1. Domenii de aplicare _____	172
3.2.2. Efecte extrapatrimoniale ale nulității căsătoriei _____	172
3.2.3. Efecte patrimoniale ale nulității căsătoriei _____	173
3.3. Excepții de la efectul retroactiv al nulității căsătoriei _____	173
3.3.1. Situația copiilor născuți dintr-o căsătorie nulă sau anulată _____	173
3.3.2. Căsătoria putativă _____	174
3.3.2.1. Definiție _____	174
3.3.2.2. Condițiile și dovada bunei-credințe _____	174
3.3.2.3. Efectele căsătoriei putative _____	175
3.3.2.3.1. Conținut. Domeniu de aplicare _____	175
3.3.2.3.2. Ambii soți au fost de bună-credință (putativitate bilaterală) _____	177
3.3.2.3.3. Doar unul dintre soți a fost de bună-credință (putativitate unilaterală) _____	178
Capitolul V. Desfacerea căsătoriei (divorțul) _____	180
<i>Secțiunea 1. Considerații generale _____</i>	<i>180</i>
1.1. Dreptul la divorț? Natura juridică a divorțului _____	180
1.2. Reglementare. Evoluție legislativă _____	183
<i>Secțiunea a 2-a. Cazurile de desfacere a căsătoriei _____</i>	<i>184</i>
2.1. Reglementare _____	184
2.2. Divorțul prin acordul soților _____	185
2.2.1. Succintă evoluție a reglementării divorțului prin acordul soților în România _____	185
2.2.2. Condiții generale de valabilitate a acordului soților la divorț. Ipoteza persoanelor cu dizabilități psihice _____	186
2.2.3. Divorțul prin acordul soților pe cale administrativă _____	189
2.2.3.1. Fundament _____	189
2.2.3.2. Condiții de admisibilitate _____	189
2.2.3.3. Întinderea acordului de voință al soților _____	189
2.2.3.4. Procedura _____	190
2.2.3.5. Mențiunea în actul de căsătorie _____	190
2.2.4. Divorțul prin acordul soților prin procedură notarială _____	190
2.2.4.1. Fundament _____	190
2.2.4.2. Condiții de admisibilitate _____	190
2.2.4.3. Întinderea acordului soților _____	190
2.2.4.4. Procedura _____	191
2.2.4.5. Mențiunea în actul de căsătorie _____	193

2.2.5. Refuzul ofițerului de stare civilă sau al notarului public _____	193
2.2.6. Divorțul prin acordul soților pe cale judiciară _____	194
2.2.6.1. Reglementare _____	194
2.2.6.2. Condiții de admisibilitate _____	194
2.2.6.3. Întinderea acordului de divorț _____	195
2.2.6.4. Procedura _____	195
2.2.7. Divorțul bazat pe acord și procedura medierii _____	197
2.3. Divorțul judiciar bazat pe culpă _____	198
2.3.1. Reglementare _____	198
2.3.2. Divorțul pentru motive temeinice bazat pe art. 373 lit. b) C. civ. _____	198
2.3.2.1. Condiții _____	198
2.3.2.2. Noțiunea de motive temeinice _____	199
2.3.2.3. Rolul culpei _____	202
2.3.2.4. Continuarea acțiunii de divorț _____	204
2.3.3. Divorțul din culpa reclamantului pentru separarea în fapt îndelungată _____	204
2.3.3.1. Condiții _____	204
2.3.3.2. Stabilirea culpei reclamantului _____	205
2.3.4. Concursul între cazurile de divorț bazat pe culpă _____	206
2.4. Divorțul judiciar din cauza stării sănătății unui soț _____	208
<i>Secțiunea a 3-a. Aspecte comune privind procedura judiciară a divorțului _____</i>	<i>210</i>
3.1. Instanța competentă (art. 915 C. proc. civ.) _____	210
3.2. Cererea de divorț (art. 916 C. proc. civ.) _____	211
3.3. Cererea reconvențională (art. 917 C. proc. civ.) _____	211
3.4. Calitatea procesuală activă (art. 918 C. proc. civ.) _____	211
3.5. Cereri accesorii și incidentale (art. 919 C. proc. civ.) _____	212
3.6. Măsuri vremelnice (art. 920 C. proc. civ.) _____	213
3.7. Prezența personală a părinților (art. 921 C. proc. civ.) _____	213
3.8. Absența reclamantului (art. 922 C. proc. civ.) _____	214
3.9. Citarea pârâtului (art. 923 C. proc. civ.) _____	214
3.10. Renunțarea la judecată (art. 924 C. proc. civ.) _____	214
3.11. Împăcarea soților (art. 925 C. proc. civ.) _____	214
3.12. Decesul unuia dintre soți (art. 926 C. proc. civ.) _____	214
3.13. Nemotivarea hotărârii (art. 927 C. proc. civ.) _____	215
3.14. Căi de atac. Publicitatea hotărârii (art. 928 C. proc. civ.) _____	215
<i>Secțiunea a 4-a. Efectele divorțului _____</i>	<i>215</i>
4.1. Precizări prealabile _____	215
4.2. Data desfacerii căsătoriei _____	215
4.3. Efectele culpei la desfacerea căsătoriei _____	216
4.4. Efectele extrapatrimoniale ale divorțului _____	217
4.4.1. Precizări prealabile _____	217
4.4.2. Efecte cu privire la relațiile personale dintre soți _____	217
4.4.2.1. Obligațiile reciproce ale soților _____	217
4.4.2.2. Numele soților _____	218
4.4.2.3. Capacitatea de exercițiu _____	220

4.5. Efectele patrimoniale ale divorțului _____	221
4.5.1. Încetarea regimului matrimonial _____	221
4.5.2. Efectele divorțului asupra locuinței familiei _____	222
4.5.2.1. Evoluția reglementării _____	222
4.5.2.2. Soluțiile legislative din Codul civil _____	223
4.5.3. Dreptul la despăgubiri (art. 388 C. civ.) _____	225
4.5.3.1. Noutatea reglementării _____	225
4.5.3.2. Delimitări _____	225
4.5.3.3. Condițiile răspunderii _____	226
4.5.3.4. Soluționarea cererii prin hotărârea de divorț _____	228
4.5.4. Prestația compensatorie (art. 390-395 C. civ.) _____	228
4.5.4.1. Noutatea reglementării _____	228
4.5.4.2. Condițiile prestației compensatorii _____	229
4.5.4.3. Stabilirea prestației compensatorii odată cu divorțul _____	230
4.5.4.4. Criteriile de stabilire a prestației compensatorii _____	230
4.5.4.5. Forma prestației compensatorii _____	231
4.5.4.6. Garanții pentru executarea rentei _____	232
4.5.4.7. Modificarea prestației compensatorii _____	232
4.5.4.8. Încetarea prestației compensatorii _____	232
4.5.5. Obligația de întreținere _____	233
4.5.6. Dreptul la moștenire _____	234
4.6. Efectele divorțului cu privire la relațiile dintre părinți și copii _____	234
4.6.1. Obligația instanței de divorț de a hotărî asupra raporturilor dintre părinții divorțați și copiii lor minori _____	234
4.6.2. Aspectele cu privire la care instanța de divorț trebuie să decidă _____	237
TITLUL III. RUDENIA ȘI AFINITATEA _____	240
Capitolul I. Aspecte generale privind rudenția și afinitatea _____	240
<i>Secțiunea 1. Rudenia _____</i>	<i>240</i>
1.1. Definiții _____	240
1.2. Clasificare _____	240
1.3. Gradul de rudenie _____	241
<i>Secțiunea a 2-a. Afinitatea _____</i>	<i>241</i>
Capitolul II. Regimul general al filiației _____	242
<i>Secțiunea 1. Considerații generale privind instituția filiației _____</i>	<i>242</i>
1.1. Precizări preliminare _____	242
1.2. Definiția filiației _____	242
1.3. Clasificare _____	242
1.3.1. Filiația față de mamă și filiația față de tată _____	243
1.3.2. Filiația din căsătorie și filiația din afara căsătoriei _____	243
<i>Secțiunea a 2-a. Filiația și statutul civil al persoanei fizice _____</i>	<i>244</i>
2.1. Considerații generale _____	244
2.2. Dovada filiației _____	244
2.3. Posesia de stat (folosirea stării civile) _____	245
2.3.1. Noțiune și structură _____	245
2.3.2. Efectele posesiei de stat în materia filiației _____	246

2.4. Recunoașterea de filiație – act de stare civilă _____	247
2.4.1. Definiție _____	247
2.4.2. Natură juridică _____	247
2.4.3. Caracterele juridice ale recunoașterii de filiație ca act juridic _____	247
2.4.4. Condițiile de fond ale recunoașterii _____	248
2.4.5. Condițiile de formă ale recunoașterii de filiație _____	249
2.4.6. Înscrierea recunoașterii de filiație _____	249
2.4.7. Contestarea recunoașterii de filiație _____	250
2.4.8. Nulitatea recunoașterii _____	251
2.4.8.1. Nulitatea absolută a recunoașterii _____	251
2.4.8.2. Nulitatea relativă a recunoașterii _____	251
2.4.8.3. Efecte. Înscrierea mențiunii _____	252
2.4.9. Recunoașterea fictivă (de complezență) _____	252
2.5. Acțiunile în justiție privind filiația _____	253
2.5.1. Noțiuni și clasificare _____	253
2.5.2. Aspecte comune privind acțiunile referitoare la filiație _____	254
2.5.2.1. Filiația legal stabilită _____	254
2.5.2.2. Citarea părinților și a copilului _____	254
2.5.2.3. Inadmisibilitatea renunțării _____	254
2.5.2.4. Situația copilului _____	254
2.5.2.5. Acțiunea formulată în caz de moștenire vacantă _____	254
2.5.2.6. Regimul juridic al hotărârilor în materie de filiație _____	255
2.5.2.7. Efectele stabilirii filiației asupra unui proces penal _____	255
Capitolul III. Filiația față de mamă _____	256
<i>Secțiunea 1. Dreptul fundamental al copilului la identitate personală.</i>	
<i>Temeiul filiației față de mamă _____</i>	<i>256</i>
1.1. Dreptul fundamental al copilului la identitate personală _____	256
1.2. Temeiul juridic al filiației față de mamă _____	257
<i>Secțiunea a 2-a. Filiația față de mamă în cazul reproducerii pe cale naturală _____</i>	<i>258</i>
2.1. Stabilirea filiației față de mamă prin înregistrarea nașterii copilului _____	258
2.1.1. Procedura înregistrării nașterii copilului _____	258
2.1.1.1. Competență. Persoanele obligate să facă declarația de naștere _____	258
2.1.1.2. Termenul de declarare a nașterii. Declarația de naștere _____	259
2.1.2. Dovada filiației față de mamă _____	262
2.2. Stabilirea filiației față de mamă prin recunoaștere _____	263
2.2.1. Cazurile în care se poate face recunoașterea filiației față de mamă _____	263
2.2.1.1. Nașterea nu a fost înregistrată în registrul de stare civilă _____	263
2.2.1.2. Copilul a fost înregistrat ca fiind născut din părinți necunoscuți _____	264
2.2.2. Copiii care pot fi recunoscuți _____	265

2.3. Stabilirea filiației față de mamă prin hotărâre judecătorească	265
2.3.1. Cazuri	265
2.3.2. Titularul acțiunii în stabilirea filiației față de mamă	266
2.3.3. Imprescriptibilitatea acțiunii	266
2.3.4. Persoana împotriva căreia se pornește acțiunea	266
2.3.5. Dovada filiației față de mamă	266
2.4. Contestarea filiației față de mamă	267
2.4.1. Prezumția de filiație	267
2.4.1.1. Prezumția nu corespunde adevărului biologic	267
2.4.1.2. Inaplicabilitatea prezumției de filiație	268
2.4.1.3. Mijloace de probă	268
2.4.2. Contestarea/nulitatea recunoașterii de maternitate	268
2.4.3. Contestarea filiației față de mamă stabilite prin hotărâre judecătorească	269
<i>Secțiunea a 3-a. Aspecte controversate privind maternitatea de intenție. Conflictul real de maternitate</i>	269
3.1. Perspectiva dreptului român	269
3.1.1. Noțiune. Nulitatea convențiilor privind maternitatea de intenție	269
3.1.2. Ipoteze teoretice și soluții practice	271
3.2. Perspectiva jurisprudenței europene	275
Capitolul IV. Filiația față de tată	279
<i>Secțiunea 1. Noțiune și teme</i>	279
<i>Secțiunea a 2-a. Timpul legal al concepțiunii copilului</i>	279
2.1. Importanța problemei	279
2.2. Noțiune	279
2.3. Forța probantă a prezumției timpului legal al concepțiunii copilului	280
<i>Secțiunea a 3-a. Paternitatea copilului din căsătorie</i>	280
3.1. Prezumția de paternitate	280
3.1.1. Definiție	280
3.1.2. Temeiul prezumției de paternitate	281
3.1.3. Condițiile aplicării prezumției de paternitate	281
3.1.4. Caracterul exclusiv al prezumției	281
3.1.5. Conflicte de paternitate (dubla paternitate)	281
3.1.5.1. Cazuri	281
3.1.5.2. Soluții	282
3.1.6. Prezumția de paternitate și mențiunile din actul de naștere al copilului	282
3.1.7. Forța prezumției de paternitate	284
3.2. Acțiunea în tăgăda paternității	285
3.2.1. Precizări prealabile	285
3.2.2. Cazurile în care se poate tăgădui paternitatea	285
3.2.3. Titularii acțiunii în tăgăda paternității	287
3.2.3.1. Evoluție legislativă	287
3.2.3.2. Soțul mamei	290
3.2.3.3. Mama copilului	291

3.2.3.4. Copilul _____	292
3.2.3.5. Tatăl biologic _____	295
3.2.3.6. Ministerul Public _____	295
3.3. Acțiunea în contestarea filiației față de tatăl din căsătorie _____	296
<i>Secțiunea a 4-a. Filiația față de tatăl din afara căsătoriei _____</i>	<i>296</i>
4.1. Reglementare _____	296
4.2. Stabilirea paternității prin recunoaștere _____	297
4.2.1. Noțiuni _____	297
4.2.2. Copiii care pot fi recunoscuți _____	297
4.2.3. False conflicte de paternitate _____	298
4.3. Stabilirea paternității prin hotărâre judecătorească _____	298
4.3.1. Fundamentul acțiunii _____	298
4.3.2. Titularul acțiunii _____	298
4.3.3. Imprescriptibilitatea acțiunii _____	299
4.3.4. Persoana împotriva căreia se introduce acțiunea _____	300
4.3.5. Obiectul acțiunii _____	300
4.3.6. Mijloacele de probă _____	301
4.3.6.1. Prezumția de paternitate _____	301
4.3.6.2. Recunoașterea/mărturisirea _____	301
4.3.6.3. Expertiza medico-legală a filiației _____	302
4.3.6.4. Dreptul la despăgubiri _____	305
<i>Secțiunea a 5-a. Aspecte comune privind contestarea paternității neconforme cu posesia de stat _____</i>	<i>306</i>
5.1. Condiții _____	306
5.2. Obiectul acțiunii _____	307
5.3. Mijloace de probă _____	308
Capitolul V. Reproducerea umană asistată medical cu un terț donator _____	309
<i>Secțiunea 1. Precizări prealabile _____</i>	<i>309</i>
<i>Secțiunea a 2-a. Reglementare _____</i>	<i>309</i>
<i>Secțiunea a 3-a. Regimul filiației _____</i>	<i>310</i>
<i>Secțiunea a 4-a. Consimțământul _____</i>	<i>310</i>
<i>Secțiunea a 5-a. Contestarea filiației _____</i>	<i>310</i>
<i>Secțiunea a 6-a. Răspunderea tatălui _____</i>	<i>311</i>
<i>Secțiunea a 7-a. Confidențialitatea informațiilor _____</i>	<i>312</i>
<i>Secțiunea a 8-a. Raporturile dintre tată și copil _____</i>	<i>312</i>
Capitolul VI. Situația legală a copilului ca efect al stabilirii filiației _____	313
<i>Secțiunea 1. Considerații generale _____</i>	<i>313</i>
<i>Secțiunea a 2-a. Drepturile și îndatoririle părintești _____</i>	<i>313</i>
<i>Secțiunea a 3-a. Numele copilului _____</i>	<i>314</i>
3.1. Reguli generale privind stabilirea numelui copilului _____	314
3.2. Transcrierea actelor de naștere întocmite în străinătate. Efecte cu privire la nume _____	316
3.2.1. Numele copilului din perspectiva dreptului european _____	316
3.2.2. Reglementarea națională _____	317

TITLUL IV. ADOPTIA	319
Capitolul I. Considerații introductive	319
<i>Secțiunea 1. Repere istorice</i>	319
<i>Secțiunea a 2-a. Reglementare</i>	322
2.1. Cadrul legislativ intern	322
2.2. Reglementări internaționale și europene	324
<i>Secțiunea a 3-a. Noțiune și natură juridică</i>	325
<i>Secțiunea a 4-a. Felurile adopției</i>	327
4.1. Adopția minorului/adopția majorului	327
4.2. Adopția națională și adopția internațională a copilului	327
<i>Secțiunea a 5-a. Principiile adopției minorului</i>	330
Capitolul II. Adopția internă. Condițiile încuviințării adopției copilului	331
<i>Secțiunea 1. Clasificarea condițiilor</i>	331
<i>Secțiunea a 2-a. Condiții privind persoanele care pot fi adoptate</i>	331
2.1. Interesul superior al copilului	331
2.2. Vârsta adoptatului	332
2.3. Consimțământul părinților/tutorei	332
2.4. Consimțământul copilului	336
2.5. Inexistența unei adopții anterioare	336
<i>Secțiunea a 3-a. Condițiile privind persoanele care pot adopta copilul</i>	337
3.1. Condițiile generale privind adoptatorul	337
3.1.1. Condiții de fond pozitive privind persoanele care pot adopta	337
3.1.1.1. Capacitatea	337
3.1.1.2. Aptitudinea morală și materială de a adopta	337
3.1.1.3. Consimțământul adoptatorului	338
3.1.1.4. Consimțământul soțului adoptatorului	338
3.1.2. Condiții de fond negative	338
3.1.2.1. Aptitudinea psihică a adoptatorului	338
3.1.2.2. Alte impedimente legale	339
3.1.2.3. Discuții privind orientarea sexuală a adoptatorului celibatar. Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului	339
3.2. Condiții privind adopția de către o familie	340
3.2.1. Adopția de către doi soți	340
3.2.2. Condiții speciale privind adopția de către soție a copilului din afara căsătoriei recunoscut de soț	340
3.2.3. Este permisă adopția de către două persoane necăsătorite?	340
<i>Secțiunea a 4-a. Condiții bilaterale privind adoptatorul și adoptatul</i>	343
4.1. Diferența de vârstă	343
4.2. Impedimentul rezultând din rudenie	343
4.3. Impedimentul întemeiat pe calitatea de soț/fost soț	344
Capitolul III. Adopția internațională a copilului. Condițiile încuviințării	345
<i>Secțiunea 1. Condiția specială cu privire la persoana adoptatorului</i>	345

<i>Secțiunea a 2-a. Condiția specială cu privire la persoana adoptatului</i>	346
Capitolul IV. Cadrul instituțional al încheierii adopției	347
Capitolul V. Procedura adopției interne a copilului	348
<i>Secțiunea 1. Etapele procedurii</i>	348
<i>Secțiunea a 2-a. Atestarea familiei sau persoanei apte să adopte</i> <i>(art. 18-27 din Legea nr. 273/2004)</i>	348
<i>Secțiunea a 3-a. Întocmirea planului individualizat de protecție a</i> <i>copilului (art. 28-30 din Legea nr. 273/2004)</i>	349
<i>Secțiunea a 4-a. Deschiderea procedurii adopției</i>	350
4.1. Rațiunea reglementării. Excepții	350
4.2. Condițiile deschiderii procedurii adopției	350
4.3. Aspecte de procedură	351
4.3.1. Cererea pentru deschiderea procedurii adopției	351
4.3.2. Judecata cererii pentru deschiderea procedurii adopției	351
4.3.3. Cuprinsul și efectele hotărârii judecătorești prin care a fost deschisă procedura	352
4.3.4. Revizuirea hotărârii privind deschiderea procedurii adopției	352
<i>Secțiunea a 5-a. Potrivirea dintre copil și adoptator/familia</i> <i>adoptatoare (art. 39-42 din Legea nr. 273/2004)</i>	353
<i>Secțiunea a 6-a. Încredințarea copilului în vederea adopției</i>	354
6.1. Rațiunea reglementării. Excepții	354
6.2. Condițiile încredințării	355
6.3. Cererea pentru încredințarea copilului în vederea adopției. Judecata cererii	355
6.4. Durata încredințării copilului în vederea adopției	355
6.5. Efectele încredințării în vederea adopției	356
6.6. Urmărirea evoluției copilului	356
6.7. Revocarea/prelungirea măsurii încredințării	356
<i>Secțiunea a 7-a. Încuviințarea adopției de către instanța</i> <i>judecătorească</i>	357
7.1. Competența	357
7.2. Calitatea procesuală activă	357
7.3. Mijloace de probă	357
7.4. Procedura de judecată	357
7.4.1. Citarea (art. 57 din Legea nr. 273/2004)	357
7.4.2. Luarea consimțământului la adopție (art. 58 din Legea nr. 273/2004)	358
Capitolul VI. Procedura adopției internaționale a copilului	359
<i>Secțiunea 1. Considerații prealabile</i>	359
<i>Secțiunea a 2-a. Etapele procedurii</i>	359
<i>Secțiunea a 3-a. Încuviințarea adopției internaționale de către instanță</i>	360
<i>Secțiunea a 4-a. Formalități ulterioare încuviințării adopției</i> <i>internaționale</i>	360
Capitolul VII. Efectele adopției copilului	361
<i>Secțiunea 1. Data la care se produc efectele</i>	361
<i>Secțiunea a 2-a. Efecte asupra rudeniei civile</i>	361

<i>Secțiunea a 3-a. Raporturile dintre adoptator și adoptat. Autoritatea părintească</i>	362
<i>Secțiunea a 4-a. Numele de familie al adoptatului</i>	362
<i>Secțiunea a 5-a. Informațiile cu privire la adopție</i>	363
Capitolul VIII. Adopția majorului	365
<i>Secțiunea 1. Calificare juridică. O adopție tardivă a unui minor?</i>	365
<i>Secțiunea a 2-a. Condițiile adopției majorului</i>	366
2.1. Consimțământul adoptatului. Chestiunea citării părinților firești	366
2.2. Consimțământul adoptatorului/familiei adoptatoare. Chestiunea foștilor soți divorțați	368
2.3. Condiția creșterii adoptatului în timpul minorității	369
2.3.1. Conținutul noțiunii de creștere a adoptatului în timpul minorității	369
2.3.2. Analiza noțiunii de creștere a copilului din perspectiva efectelor depline ale adopției	372
Capitolul IX. Încetarea adopției	378
<i>Secțiunea 1. Cauzele de încetare</i>	378
<i>Secțiunea a 2-a. Desfacerea adopției</i>	378
2.1. Desfacerea de drept a adopției	378
2.2. Desfacerea adopției pe cale judiciară	378
2.2.1. Dacă este în interesul superior al copilului	378
2.2.2. La cererea adoptatorului	380
2.2.3. La cererea adoptatului	380
2.3. Efectele desfacerii adopției	380
<i>Secțiunea a 3-a. Nulitatea adopției</i>	381
3.1. Cauzele de nulitate	381
3.2. Efectele nulității adopției	382
<i>Secțiunea a 4-a. Efectele încetării adopției</i>	383
Capitolul X. Reglementări procedurale comune în materia cererilor privind adopția	384
<i>Secțiunea 1. Competența instanțelor judecătorești</i>	384
1.1. Competența internațională	384
1.2. Competența materială și competența teritorială	384
<i>Secțiunea a 2-a. Natura procedurii</i>	384
<i>Secțiunea a 3-a. Cererile privind adopția</i>	384
<i>Secțiunea a 4-a. Compunerea instanței</i>	385
<i>Secțiunea a 5-a. Procedura de judecată. Aspecte derogatorii de la dreptul comun</i>	385
Capitolul XI. Registrul național pentru adopții	387
Capitolul XII. Monitorizare și activități postadopție	388
<i>Secțiunea 1. Noțiune</i>	388
<i>Secțiunea a 2-a. Conținut. Durată</i>	388

TITLUL V. PROTECȚIA DREPTURILOR COPILULUI. AUTORITATEA PĂRINTEASCĂ _____

390

Capitolul I. Drepturile fundamentale ale copilului. Principii _____

390

Secțiunea 1. Evoluția reglementării _____

390

1.1. Dreptul internațional și dreptul european _____

390

1.1.1. Convenția Organizației Națiunilor Unite din 1989 cu privire la drepturile copilului _____

390

1.1.2. Constituirea unui drept european al drepturilor copilului _____

392

1.2. Dreptul național _____

393

Secțiunea a 2-a. Noțiunea de copil _____

394

Secțiunea a 3-a. Principiile care stau la baza protecției

și promovării drepturilor copilului _____

395

3.1. Principiul interesului superior al copilului _____

395

3.1.1. Dimensiune internațională și europeană _____

395

3.1.2. Consacrare în dreptul român _____

398

3.2. Egalitatea șanselor și nediscriminarea _____

399

3.3. Responsabilizarea părinților cu privire la exercitarea drepturilor și îndeplinirea obligațiilor părintești _____

400

3.4. Primordialitatea responsabilității părinților cu privire la respectarea și garantarea drepturilor copilului _____

401

3.5. Descentralizarea serviciilor de protecție a copilului, intervenția multisectorială și parteneriatul dintre instituțiile publice și furnizorii privați acreditați _____

402

3.6. Asigurarea unei îngrijiri individualizate și personalizate pentru fiecare copil _____

404

3.7. Respectarea demnității copilului _____

404

3.8. Ascultarea opiniei copilului și luarea în considerare a acesteia, ținând cont de vârsta și de gradul său de maturitate _____

404

3.9. Asigurarea stabilității și continuității în îngrijirea, creșterea și educarea copilului, ținând cont de originea sa etnică, religioasă, culturală și lingvistică, în cazul luării unei măsuri de protecție _____

409

3.10. Celeritatea în luarea oricărei decizii cu privire la copil _____

409

3.11. Asigurarea protecției împotriva abuzului, neglijării, exploatării și a oricărei forme de violență asupra copilului _____

410

3.12. Interpretarea fiecărei norme juridice referitoare la drepturile copilului în corelație cu ansamblul reglementărilor din această materie _____

410

Capitolul II. Autoritatea părintească _____

411

Secțiunea 1. Definiție legală _____

411

Secțiunea a 2-a. Delimitări conceptuale (autoritate, drepturi și obligații, puteri civile) _____

412

2.1. Autoritate, drepturi și puteri civile _____

412

2.2. O analiză a structurii logice a noțiunilor de autoritate și putere _____

415

2.3. Autoritatea presupune o relație de superioritate _____

416

2.4. Ce sunt „drepturile și îndatoririle părintești”? Un compromis legislativ _____

419

<i>Secțiunea a 3-a. Principiile și durata autorității părintești</i>	421
<i>Secțiunea a 4-a. Mecanismele exercitării autorității părintești</i>	422
4.1. Titularii autorității părintești. Tipuri de mecanisme juridice	422
4.2. Exercițarea autorității părintești în comun și în mod egal de către părinți (coparentalitate)	423
4.2.1. O regulă de aplicație generală	423
4.2.2. Funcționarea mecanismului exercitării în comun și în mod egal a autorității părintești. Codecizie. Blocaje și remedii	426
4.3. Exercițarea exclusivă a autorității părintești de către un părinte	431
4.4. Exercițarea unilaterală (inegală) a autorității părintești	432
4.4.1. Conținut. Delimitare față de exercițarea exclusivă	432
4.4.2. Cazuri	432
4.4.3. Exercițarea unilaterală (inegală) a autorității părintești în cazul divorțului	433
4.4.4. Dreptul de a veghea asupra modului de creștere și educare a copilului	435
4.5. Exercițarea în parte a autorității prin părinți (delegarea exercitării autorității părintești)	437
4.5.1. Cazuri prevăzute de Codul civil	437
4.5.2. Exercițarea în parte a autorității părintești în cazul divorțului	437
4.5.3. Delegarea exercitării autorității părintești în ipoteza specială a părinților plecați la muncă în străinătate (art. 104-108 din Legea nr. 272/2004)	438
4.6. Exercițarea autorității părintești în cazul părinților care beneficiază de o măsură de ocrotire. Particularități	439
<i>Secțiunea a 5-a. Locuința copilului</i>	441
5.1. Noțiuni. Premise	441
5.2. Modelul clasic de stabilire a locuinței copilului în cazul separației în fapt a părinților (la unul dintre părinți sau, excepțional, la o terță persoană)	442
5.2.1. Cazul părinților divorțați și cazuri asimilate divorțului	442
5.2.1.1. Reglementare	442
5.2.1.2. Modelul locuinței copilului la divorț (art. 400 C. civ.)	443
5.2.2. Criterii legale de evaluare a interesului superior al copilului la stabilirea locuinței acestuia	445
5.3. Alte modele de stabilire a locuinței copilului. Controverse teoretice	449
5.3.1. Locuința alternantă a minorului	449
5.3.1.1. Orientări în dreptul european	449
5.3.1.2. Dreptul național. Analiza jurisprudenței instanțelor române	451
5.3.1.3. Fundamentul juridic al locuinței alternante	453
5.3.2. Locuința alternantă a părinților (<i>birdnesting</i>)	455
5.4. Schimbarea locuinței minorului. Ipoteze speciale	457

<i>Secțiunea a 6-a. Conținutul autorității părintești</i>	458
6.1. Aspecte generale. Felurile autorității	458
6.2. Autoritatea părintească cu privire la persoana copilului	460
6.2.1. Dreptul și îndatorirea părinților de a stabili și păstra identitatea copilului	460
6.2.2. Dreptul și îndatorirea de a crește copilul	461
6.2.3. Dreptul de a consimți la logodna, căsătoria și adopția copilului	469
6.2.4. Dreptul de a contesta măsurile dispuse de autorități cu privire la copil și de a formula cereri și acțiuni în nume propriu și în numele copilului	470
6.3. Dreptul de a avea legături personale – garanție a respectării vieții de familie	470
6.3.1. Natură juridică, trăsături și fundament	470
6.3.2. Titularii dreptului de a avea legături personale	472
6.3.2.1. Părintele/părinții separat/separați de copil	472
6.3.2.2. Dreptul copilului la relații personale	476
6.3.3. Modalitățile de exercitare a dreptului de a avea legături personale cu copilul. Stabilirea programului de legături personale	482
6.4. Autoritatea părintească cu privire la bunurile copilului minor	485
6.4.1. Dreptul și îndatorirea de a administra bunurile copilului	485
6.4.2. Dreptul și îndatorirea de a-l reprezenta/asista pe minor în actele civile ori de a încuviința aceste acte	485
<i>Secțiunea a 7-a. Modificarea măsurilor cu privire la copii</i>	486
<i>Secțiunea a 8-a. Soluționarea neînțelegerilor dintre părinți</i>	488
8.1. Aspecte generale	488
8.1.1. Temei legal	488
8.1.2. Competență. Efectele hotărârilor. Căi de atac	488
8.1.3. Mijloace de probă	489
8.1.4. Principiul celerității în materia litigiilor de familie cu minori	490
8.2. Executarea silită a hotărârilor judecătorești și a titlurilor referitoare la minori	491
8.2.1. Reglementare. Rațiuni	491
8.2.2. Etapele principale ale procedurii speciale a executării silite	493
8.2.2.1. Somația de executare. Obligarea la plata de penalități la cererea executorului judecătoresc	493
8.2.2.2. Procedura obligării la penalități de întârziere la cererea creditorului	494
8.2.2.3. Fixarea sumei definitive cu titlu de penalități	494
8.2.3. Reguli speciale de executare a titlurilor executorii referitoare la minori	495
8.2.4. Opunerea la executare	495
8.2.5. Refuzul minorului	496
8.2.6. Procesul-verbal de constatare	497
8.3. Fenomenul alienării parentale	497

Capitolul III. Răspunderea părinților pentru neîndeplinirea îndatoririlor părintești	504
<i>Secțiunea 1. Reglementare</i>	504
<i>Secțiunea a 2-a. Cazurile (motivele) decăderii din exercițiul drepturilor părintești</i>	504
<i>Secțiunea a 3-a. O calitate procesuală activă excepțională</i>	506
3.1. Sesizarea instanței de tutelă	506
3.2. Sesizarea direcției generale de asistență socială și protecția copilului	509
<i>Secțiunea a 4-a. Protecția copilului până la soluționarea cererii de decădere</i>	509
<i>Secțiunea a 5-a. Probațiunea motivelor de decădere</i>	511
<i>Secțiunea a 6-a. Unele aspecte de procedură</i>	511
<i>Secțiunea a 7-a. Efectele decăderii din exercițiul drepturilor părintești</i>	511
<i>Secțiunea a 8-a. Redarea exercițiului drepturilor părintești</i>	512
TITLUL VI. OBLIGAȚIA LEGALĂ DE ÎNTREȚINERE	514
Capitolul I. Aspecte generale privind obligația de întreținere	514
<i>Secțiunea 1. Reglementare. Fundament. Noțiune</i>	514
1.1. Reglementare	514
1.2. Fundament	515
1.3. Noțiune. Natură juridică	515
<i>Secțiunea a 2-a. Persoanele între care există obligația de întreținere și ordinea în care se datorează</i>	516
2.1. Persoanele între care există obligația de întreținere	516
2.2. Ordinea în care se datorează întreținerea	517
<i>Secțiunea a 3-a. Condițiile generale ale obligației de întreținere</i>	519
3.1. Condiții privind creditorul obligației de întreținere	519
3.1.1. Reglementare. Enumerare	519
3.1.2. Starea de nevoie	519
3.1.3. Imposibilitatea de a se întreține din munca sau bunurile sale	520
3.1.4. Comportamentul corespunzător al creditorului întreținerii	521
3.2. Condiții privind debitorul obligației de întreținere	522
3.2.1. Reglementare. Enumerare	522
3.2.2. Inexistența unei alte persoane obligate la întreținere în ordinea prevăzută de art. 519 C. civ.	522
3.2.3. Existența mijloacelor de a presta întreținerea sau a posibilității de a dobândi aceste mijloace	523
3.3. Dovada îndeplinirii condițiilor obligației de întreținere	525
<i>Secțiunea a 4-a. Stabilirea și executarea obligației de întreținere</i>	525
4.1. Quantumul întreținerii	525
4.2. Modalități de executare a obligației legale de întreținere	525
4.3. Data de la care se acordă întreținerea	526
4.4. Modificarea quantumului întreținerii	526
4.5. Încetarea obligației de întreținere	527
4.6. Plata pensiei de întreținere	527

4.7. Restituirea întreținerii nedatorate _____	528
<i>Secțiunea a 5-a. Caracteresle juridice ale obligației de întreținere</i> _____	528
5.1. Legalitatea _____	528
5.2. Caracterul personal _____	529
5.3. Inadmisibilitatea renunțării la întreținere _____	532
5.4. Caracterul reciproc _____	532
5.5. Caracterul succesiv _____	533
5.6. Caracterul variabil _____	533
5.7. Caracterul divizibil _____	534
Capitolul II. Particularități ale unor obligații de întreținere _____	535
<i>Secțiunea 1. Obligația de întreținere între soți</i> _____	535
<i>Secțiunea a 2-a. Obligația de întreținere între foștii soți</i> _____	536
<i>Secțiunea a 3-a. Obligația de întreținere între părinți și copii</i> _____	537
TITLUL VII. SOLUȚIONAREA AMIABILĂ A CONFLICTELOR DE FAMILIE. MEDIEREA _____	543
Capitolul I. Considerații generale din perspectiva teoriei conflictelor _____	543
<i>Secțiunea 1. Premise conceptuale</i> _____	543
<i>Secțiunea a 2-a. Cadrul legal general al procedurii medierii</i> _____	546
2.1. Medierea la nivel european _____	546
2.2. Reglementarea procedurii medierii în dreptul român _____	546
2.2.1. Definiție și principii _____	546
2.2.2. Procedura medierii _____	551
Capitolul II. Medierea conflictelor de familie _____	556
<i>Secțiunea 1. Cadrul special privind medierea conflictelor de familie</i> _____	556
<i>Secțiunea a 2-a. Particularități privind procedura de mediere a conflictelor de familie</i> _____	559
2.1. Conținutul reglementării speciale privind medierea conflictelor de familie _____	559
2.2. Probleme privind ascultarea minorului în procedura medierii _____	560
PARTEA A II-A. REGIMURI PATRIMONIALE _____	567
TITLUL I. DREPTUL COMUN AL REGIMURILOR MATRIMONIALE _____	569
Capitolul I. Introducere în dreptul regimurilor matrimoniale _____	569
<i>Secțiunea 1. Noțiunea de regim matrimonial</i> _____	569
1.1. Preliminarii _____	569
1.2. Noțiune și reglementare _____	570
<i>Secțiunea a 2-a. Fundamentul regimului matrimonial</i> _____	571
2.1. Exclusivitatea regimului matrimonial _____	571
2.2. Subzistența regimului matrimonial pe toată durata căsătoriei _____	573
<i>Secțiunea a 3-a. Natura juridică a regimului matrimonial</i> _____	574
3.1. Regimul matrimonial – modalitate a patrimoniului _____	574
3.2. Importanța determinării naturii juridice a regimului matrimonial _____	575
<i>Secțiunea a 4-a. Principiile regimurilor matrimoniale</i> _____	576
4.1. Principiul egalității în drepturi dintre soți _____	576

4.2. Principiul libertății alegerii și a modificării regimului matrimonial	577
4.2.1. Libertatea alegerii regimului matrimonial	577
4.2.2. Libertatea modificării regimului matrimonial	577
4.3. Principiul subordonării regimului matrimonial scopului căsătoriei	578
<i>Secțiunea a 5-a. Clasificarea regimurilor matrimoniale</i>	578
<i>Secțiunea a 6-a. Reperetele temporale ale regimului matrimonial</i>	579
Capitolul II. Convenția matrimonială	582
<i>Secțiunea 1. Noțiuni</i>	582
<i>Secțiunea a 2-a. Originea convenției matrimoniale</i>	582
<i>Secțiunea a 3-a. Natura juridică a convenției matrimoniale.</i> <i>Caractere juridice</i>	583
<i>Secțiunea a 4-a. Delimitarea convenției matrimoniale de alte instituții</i>	585
4.1. Delimitarea convenției matrimoniale de căsătorie	585
4.2. Delimitarea convenției matrimoniale de logodnă	586
4.3. Delimitarea convenției matrimoniale de contractul de curtaș matrimonial	586
<i>Secțiunea a 5-a. Încheierea convenției matrimoniale</i>	587
5.1. Condițiile de fond ale convenției matrimoniale	587
5.1.1. Capacitatea	587
5.1.2. Consimțământul	588
5.1.3. Obiectul	589
5.1.3.1. Limite generale	589
5.1.3.2. Limite speciale	590
5.1.4. Cauza	591
5.1.5. Data încheierii convenției matrimoniale	591
5.1.5.1. Încheierea convenției matrimoniale înainte de căsătorie	591
5.1.5.2. Încheierea convenției matrimoniale în timpul căsătoriei	592
5.2. Condiții de formă	592
<i>Secțiunea a 6-a. Desființarea și ineficacitatea convenției matrimoniale</i>	593
6.1. Nulitatea convenției matrimoniale	593
6.1.1. Cauzele de nulitate. Regim juridic	593
6.1.1.1. Nulitatea absolută	593
6.1.1.2. Nulitatea relativă	595
6.1.2. Efectele nulității	598
6.2. Caducitatea convenției matrimoniale	598
<i>Secțiunea a 7-a. Formalități de publicitate. Opozabilitatea convenției matrimoniale</i>	599
7.1. Rațiunea reglementării formalităților de publicitate. Clasificare	599
7.2. Obiectul publicității	600
7.3. Formalități generale de publicitate	600
7.3.1. Mecanisme de publicitate	600
7.3.1.1. Mențiunea pe actul de căsătorie	600
7.3.1.2. Registrul național notarial al regimurilor matrimoniale	601

7.3.2. Efecte. Concursul între formalitățile de publicitate	602
7.3.3. Consultarea registrelor	603
7.4. Formalități speciale de publicitate	603
7.5. Sancțiunea neîndeplinirii formalităților de publicitate	606
7.5.1. Inopozabilitatea	606
7.5.2. Simulația. Inopozabilitatea convenției matrimoniale secrete	607
<i>Secțiunea a 8-a. Efectele convenției matrimoniale</i>	607
Capitolul III. Modificarea regimului matrimonial	609
<i>Secțiunea 1. Reglementare</i>	609
<i>Secțiunea a 2-a. Modificarea convențională</i>	610
2.1. Delimitări conceptuale	610
2.2. Condiții de fond	610
2.3. Condiții de formă și măsuri de publicitate	612
2.4. Efectele modificării convenționale a regimului matrimonial	613
<i>Secțiunea a 3-a. Modificarea judiciară a regimului comunității</i>	614
3.1. Reglementare. Cazuri și condiții	614
3.2. Efectele schimbării judiciare a regimului comunității	616
3.2.1. Efecte între soți	616
3.2.2. Efecte față de terți	616
Capitolul IV. Regimul primar imperativ	618
<i>Secțiunea 1. Noțiune. Natură juridică și trăsături</i>	618
1.1. Noțiune	618
1.2. Trăsături și natură juridică	619
<i>Secțiunea a 2-a. Regimul primar imperativ în situația de pace conjugală</i>	624
2.1. Interdependența vieții familiale (coeziunea patrimonială a cuplului)	624
2.1.1. Locuința familiei	624
2.1.1.1. Noțiune	624
2.1.1.2. Drepturile soților asupra locuinței comune	631
2.1.1.3. Regimul juridic al locuinței familiei	631
2.1.2. Bunurile mobile care servesc locuinței familiei	638
2.1.3. Cheltuielile căsătoriei	639
2.1.3.1. Noțiune	639
2.1.3.2. Conținutul și executarea obligației de a suporta cheltuielile căsătoriei	639
2.2. Independența economică și socială reciprocă a soților	641
2.2.1. Independența profesională	641
2.2.1.1. Libertatea fiecărui soț de a exercita o profesie	641
2.2.1.2. Libertatea fiecărui soț de a dispune de veniturile obținute din exercitarea profesiei	641
2.2.1.3. Participarea unuia dintre soți la exercitarea profesiei de către celălalt soț	642
2.2.2. Independența patrimonială a soților	643
2.2.2.1. Încheierea de acte juridice	643

2.2.2.2. Depozitele bancare. Independența fiecăruia dintre soți _____	643
2.2.2.3. Dreptul la informare _____	650
<i>Secțiunea a 3-a. Adaptarea regimului matrimonial în situația de criză _____</i>	<i>651</i>
3.1. Rațiunea reglementării _____	651
3.2. Extinderea judiciară a puterilor unuia dintre soți _____	651
3.2.1. Noțiune _____	651
3.2.2. Natură juridică _____	651
3.2.3. Cauze _____	651
3.2.4. Câmpul de aplicare a reprezentării judiciare _____	652
3.2.5. Întinderea reprezentării _____	653
3.2.6. Efectele reprezentării _____	653
3.2.7. Încetarea mandatului judiciar _____	653
3.3. Limitarea judiciară a puterilor unuia dintre soți _____	654
3.3.1. Noțiune. Reglementare _____	654
3.3.2. Natura măsurii _____	654
3.3.3. Condițiile măsurii _____	655
3.3.4. Caracterele măsurii _____	656
3.3.5. Efecte. Sancțiuni _____	656
TITLUL II. REGIMURI MATRIMONIALE ALESE _____	657
Capitolul I. Regimul comunității legale _____	657
<i>Secțiunea 1. Considerații prealabile _____</i>	<i>657</i>
<i>Secțiunea a 2-a. Caracterizare generală _____</i>	<i>657</i>
2.1. Principiile regimului comunității legale _____	657
2.2. Trăsăturile comunității legale _____	658
2.2.1. Un regim de comunitate parțială _____	658
2.2.2. Un regim legal _____	659
2.2.3. Un regim alternativ regimurilor convenționale _____	660
2.2.4. Un regim imperativ _____	660
2.2.5. Un regim mutabil _____	661
<i>Secțiunea a 3-a. Structura (compoziția) patrimoniului fiecărui soț _____</i>	<i>661</i>
3.1. Precizări prealabile _____	661
3.2. Bunurile comune ale soților _____	661
3.2.1. Calificare. Criteriile generale de determinare a bunurilor comune _____	661
3.2.2. Noțiunea de bunuri _____	663
3.2.3. Noțiunea de dobândire _____	664
3.2.4. Condiția dobândirii bunurilor în timpul comunității legale _____	667
3.2.5. Data dobândirii bunurilor _____	668
3.2.5.1. Cazul în care un soț dobândește un drept de creață care îl îndreptățește să pretindă transmiterea dreptului de proprietate asupra unui lucru _____	668
3.2.5.2. Cazul bunurilor dobândite cu plata prețului în rate _____	669
3.2.5.3. Cazul bunurilor dobândite prin actele juridice afectate de modalități, respectiv termen și condiție _____	670

3.3. Bunurile proprii ale soților _____	670
3.3.1. Precizări privind categoriile de bunuri proprii _____	670
3.3.2. Categoriile de bunuri proprii prevăzute de Codul civil _____	671
3.3.3. Bunurile dobândite în afara regimului comunității legale _____	671
3.3.4. Bunurile dobândite în timpul căsătoriei prin moștenire, legat sau donație, dacă dispunătorul nu a prevăzut expres că ele vor fi comune [art. 340 lit. a) C. civ.] _____	672
3.3.4.1. Moștenirea _____	672
3.3.4.2. Legatul _____	672
3.3.4.3. Donațiile _____	673
3.3.4.4. Excepția potrivit căreia dispunătorul poate să prevadă ca bunul să devină comun _____	674
3.3.4.5. Natura juridică a darurilor de nuntă și a donațiilor făcute, cu acest prilej, de părinții unuia dintre soți _____	674
3.3.5. Bunurile de uz personal [art. 340 lit. b) C. civ.] _____	675
3.3.6. Bunurile destinate exercitării profesiei unuia dintre soți, dacă nu sunt elemente ale unui fond de comerț care face parte din comunitatea legală [art. 340 lit. c) C. civ.] _____	676
3.3.7. Drepturile patrimoniale de proprietate intelectuală asupra propriilor creații și asupra semnelor distinctive înregistrate [art. 340 lit. d) C. civ.] _____	677
3.3.8. Bunurile dobândite cu titlu de premiu sau recompensă, manuscrisele științifice sau literare, schițele și proiectele artistice, proiectele de invenții și inovații, precum și alte asemenea bunuri [art. 340 lit. e) C. civ.] _____	677
3.3.8.1. Premiile și recompensele _____	677
3.3.8.2. Manuscrisele științifice, literare, schițele sau proiectele artistice, proiectele de invenții și inovații _____	678
3.3.9. Indemnizația de asigurare sau despăgubirea pentru prejudiciul material sau moral adus unuia dintre soți [art. 340 lit. f) C. civ.] _____	678
3.3.9.1. Indemnizația de asigurare _____	678
3.3.9.2. Despăgubirea pentru pagube pricinuite persoanei _____	679
3.3.10. Valoarea care reprezintă și înlocuiește un bun propriu sau bunul în care a trecut această valoare [art. 340 lit. g) C. civ.] _____	679
3.3.11. Fructele bunurilor proprii [art. 340 lit. h) C. civ.] _____	681
3.4. Calificarea anumitor categorii de bunuri _____	682
3.4.1. Natura juridică a salariului _____	682
3.4.2. Sumele economisite și depuse la bancă _____	683
3.4.3. Construcțiile efectuate de soți sau de unul dintre aceștia _____	683
3.4.4. Sporul valorii imobilului bun propriu al unuia dintre soți _____	688
3.5. Dovada bunurilor _____	689
3.5.1. Dovada bunurilor comune _____	689
3.5.2. Dovada bunurilor proprii _____	689
3.6. Pasivul matrimonial _____	690
3.6.1. Datoriile soților _____	690
3.6.1.1. Calificarea datoriilor soților _____	690

3.6.1.2. Categoriile de datorii comune potrivit Codului civil _____	690
3.6.1.3. Obligațiile născute în legătură cu conservarea, administrarea sau dobândirea bunurilor comune [art. 351 lit. a) C. civ.] _____	691
3.6.1.4. Obligațiile contractate de soți împreună [art. 351 lit. b) C. civ.] _____	691
3.6.1.5. Obligațiile asumate de oricare dintre soți pentru acoperirea cheltuielilor obișnuite ale căsătoriei [art. 351 lit. c) C. civ.] _____	692
3.6.1.6. Repararea prejudiciului cauzat prin însușirea, de către unul dintre soți, a bunurilor aparținând unui terț, în măsura în care, prin aceasta, au sporit bunurile comune ale soților [art. 351 lit. d) C. civ.] _____	692
3.6.2. Regimul juridic al datoriilor soților _____	693
3.6.2.1. Reguli specifice _____	693
3.6.2.2. Regimul juridic al datoriilor personale _____	693
3.6.2.3. Regimul juridic al datoriilor comune _____	694
<i>Secțiunea a 4-a. Funcționarea regimului comunității legale</i> _____	695
4.1. Considerații generale privind gestiunea bunurilor comune _____	695
4.2. Gestiunea bunurilor comune potrivit Codului civil _____	697
4.2.1. Aspecte generale _____	697
4.2.2. Mecanismul gestiunii paralele _____	699
4.2.2.1. Domeniu de aplicare _____	699
4.2.2.2. Răspunderea pentru actele care prejudiciază comunitatea _____	700
4.2.3. Mecanismul gestiunii comune (cogestiunii) _____	704
4.2.3.1. Domeniu de aplicare _____	704
4.2.3.2. Modalități de exprimare a consimțământului _____	709
4.2.3.3. Sancțiuni _____	710
4.2.3.4. Aspecte privind exercițiul acțiunilor în justiție cu privire la bunurile comune _____	713
4.2.4. Gestiunea exclusivă _____	717
4.3. Gestiunea bunurilor proprii _____	717
<i>Secțiunea a 5-a. Partajul bunurilor comune în timpul căsătoriei</i> _____	718
5.1. Precizări prealabile. Reglementare _____	718
5.2. Partajul bunurilor comune în timpul căsătoriei la cererea unuia dintre soți _____	719
5.2.1. Reglementare. Cazuri și condiții _____	719
5.2.2. Efectele partajului în timpul căsătoriei. Menținerea comunității _____	721
5.3. Împărțeala bunurilor comune în timpul căsătoriei la cererea creditorilor unuia dintre soți _____	721
5.3.1. Condiții _____	721
5.3.2. Efectele admiterii acțiunii _____	722
5.4. Împărțirea bunurilor comune pe cale incidentală _____	722
<i>Secțiunea a 6-a. Comunitatea legală a soților la confluența legii societăților</i> _____	722
6.1. Precizări prealabile _____	722

6.2. Bunul comun ca aport social _____	723
6.2.1. Reglementare _____	723
6.2.2. Regimul juridic al aportului de bunuri comune în cazul societăților cu personalitate juridică _____	724
6.2.2.1. Precizări prealabile _____	724
6.2.2.2. Condițiile în care un bun comun poate fi adus ca aport social _____	725
6.3. Natura juridică a titlurilor de valoare _____	726
6.3.1. Delimitări conceptuale _____	726
6.3.2. Dobândirea calității de asociat sau acționar _____	726
6.3.2.1. La constituirea societății _____	726
6.3.2.2. Ulterior constituirii societății _____	728
6.3.3. Natura și regimul juridic ale titlului de valoare _____	730
6.3.3.1. Natură juridică. Controverse și soluții _____	730
6.3.3.2. Gestiunea titlurilor de valoare bunuri comune _____	731
6.4. Datoriile soților ca asociați _____	732
<i>Secțiunea a 7-a. Încetarea și lichidarea comunității</i> _____	733
7.1. Încetarea regimului comunității legale _____	733
7.1.1. Reglementare _____	733
7.1.2. Cauzele încetării regimului comunității legale _____	733
7.1.3. Efectele încetării comunității legale _____	734
7.1.4. Funcționarea comunității post-matrimoniale în cazul divorțului _____	734
7.1.4.1. Natura juridică a bunurilor și a datoriilor. Subzistența comunității _____	734
7.1.4.2. Gestiunea bunurilor comune în cadrul comunității post-matrimoniale _____	738
7.2. Lichidarea comunității legale _____	738
7.2.1. Modalitățile de lichidare _____	738
7.2.2. Lichidarea comunității. Partajul bunurilor comune _____	739
7.2.3. Partajul bunurilor comune prin hotărâre judecătorească _____	741
7.2.4. Efectele partajului _____	745
Capitolul II. Regimuri matrimoniale convenționale _____	747
<i>Secțiunea 1. Preliminarii</i> _____	747
<i>Secțiunea a 2-a. Regimul comunității convenționale</i> _____	747
2.1. Reglementare _____	747
2.2. Clauze referitoare la compoziția comunității _____	748
2.2.1. Comunitatea extinsă _____	748
2.2.2. Comunitatea restrânsă _____	749
2.3. Clauze de modificare a gestiunii bunurilor _____	749
2.4. Clauze privind lichidarea și partajul comunității _____	750
2.4.1. Preliminarii _____	750
2.4.2. Clauza de preciput _____	751
2.4.2.1. Reglementare _____	751
2.4.2.2. Obiect _____	751
2.4.2.3. Beneficiar _____	751
2.4.2.4. Caducitate _____	752

2.4.2.5. Natură juridică. Efecte _____	752
2.4.2.6. Executare _____	756
2.4.3. Modalități privind lichidarea comunității convenționale _____	758
<i>Secțiunea a 3-a. Regimul separației de bunuri</i> _____	759
3.1. Caracterizare generală _____	759
3.2. Reglementare. Fundament _____	760
3.3. Separația patrimoniilor _____	760
3.3.1. Separația activului _____	760
3.3.2. Dovada bunurilor _____	762
3.3.3. Separația pasivului _____	763
3.3.4. Gestiunea bunurilor _____	763
3.3.5. Lichidarea regimului _____	764
<i>Secțiunea a 4-a. Regimul participării la achiziții</i> _____	765
TITLUL III. PARTENERIATUL NEÎNREGISTRAT (UNIUNEA DE FAPT) _____	767
Capitolul I. Noțiune _____	767
<i>Secțiunea 1. Considerații generale privind parteneriatele</i> _____	767
1.1. Un element comun: absența reglementării pozitive în România _____	767
1.2. Un element de diferențiere: toleranța legislativă față de uniunea de fapt (concubinaj) _____	769
<i>Secțiunea a 2-a. Noțiune și principii în materia parteneriatului neînregistrat</i> _____	769
2.1. O posibilă definiție a unui fenomen divers _____	769
2.2. Analiza elementelor constitutive _____	770
2.2.1. O comunitate de viață _____	770
2.2.2. Continuitatea și durabilitatea conviețuirii _____	771
2.2.3. Viața de cuplu _____	772
2.3. Noțiunea autonomă de parteneriat neînregistrat în dreptul funcției publice a Uniunii Europene _____	774
2.4. Respectarea vieții de familie. Principiul nediscriminării _____	775
Capitolul II. Raporturi patrimoniale în cadrul parteneriatului neînregistrat (uniunii de fapt) _____	777
<i>Secțiunea 1. Considerații generale</i> _____	777
<i>Secțiunea a 2-a. Mecanisme juridice aplicabile raporturilor patrimoniale în dreptul român</i> _____	778
2.1. Convenție de concubinaj privind raporturile patrimoniale _____	778
2.2. Convenție de dobândire a unor bunuri proprietate pe cote-părți _____	779
2.3. Convenție de dobândire a unor bunuri proprietate devălmașă _____	781
2.4. Alte tehnici contractuale de dobândire a bunurilor în cadrul uniunii de fapt _____	785
2.5. Instituții juridice aplicabile la dizoluția uniunii de fapt _____	785
Capitolul III. Principiile dreptului european al familiei în materia uniunilor de fapt _____	789
BIBLIOGRAFIE _____	793

Capitolul III. Noțiunea juridică de familie^[1]

Secțiunea 1. Familia în dreptul național

1.1. Familia – o noțiune juridică polivalentă

Examinarea noțiunii juridice de familie presupune raportarea la actele normative care reglementează relațiile de familie, pentru a desprinde ceea ce definește familia în „ochii legiuitorului”.

În primul rând, reglementarea generală a aspectelor fundamentale ale familiei se realizează la nivelul Constituției (revizuită în 2003). Astfel, **art. 26 din Constituție** prevede în alin. (1) că „Autoritățile publice respectă și ocrotesc viața intimă, familială și privată”, iar alin. (2) statuează că „persoana fizică are dreptul să dispună de ea însăși, dacă nu încalcă drepturile și libertățile altora, ordinea publică sau bunele moravuri”.

De asemenea, potrivit **art. 48** din Constituție:

„(1) Familia se întemeiază pe căsătoria liber consimțită între soți, pe egalitatea acestora și pe dreptul și îndatorirea părinților de a asigura creșterea, educația și instruirea copiilor.

(2) Condițiile de încheiere, de desfacere și de nulitate a căsătoriei se stabilesc prin lege. Căsătoria religioasă poate fi celebrată numai după căsătoria civilă.

(3) Copiii din afara căsătoriei sunt egali în fața legii cu cei din căsătorie”.

Considerăm că textul din Constituție având denumirea marginală „Familia” este criticabil^[2] și generează o tensiune conceptuală cu art. 26 din Constituție, deoarece, în realitate, alin. (1) și (2) nu reglementează „familia” în general (care nu se reduce la căsătorie), ci doar familia întemeiată pe căsătorie. În perspectiva unei viitoare revizuirii a Constituției, textul ar trebui să primească o mai mare atenție din partea legiuitorului, în sensul de a asigura corelația cu art. 26 din Constituție, astfel încât să permită degajarea unei noțiuni mai largi a familiei, în sensul dreptului european al drepturilor omului, care distinge între dreptul fundamental la căsătorie și dreptul fundamental de a întemeia o familie, chiar dacă modelul familial al căsătoriei rămâne central.

În ceea ce privește noțiunea de „soți”, prin *Decizia nr. 580 din 20 iulie 2016*^[3], analizând constituționalitatea intrinsecă a inițiativei de revizuire a art. 48 alin. (1) din Constituție prin raportare la art. 152 alin. (2) din Legea fundamentală, Curtea Constituțională a decis că inițiativa este constituțională, dând propria interpretare art. 48 din Constituție. În pofida redactării neutre a textului, a reținut că, prin înlocuirea sintagmei „între soți” cu sintagma „între un bărbat și o femeie”, „se realizează doar o precizare în privința exercitării dreptului fundamental la căsătorie, în sensul stabilirii exprese a faptului că aceasta se încheie între parteneri de sex

---

[1] Etimologic, termenul „familie” provine din limba latină (*familia*, -ae) și desemna la origini toți sclavii care trăiau sub același acoperiș, sub puterea aceluiași *pater familias*.

[2] A se vedea M. AVRAM, *Regimuri patrimoniale în cazul cuplurilor din afara căsătoriei*, în R.R.D.P. nr. 3/2018, p. 43, nota 1.

[3] Publicată în M. Of. nr. 857 din 27 octombrie 2016.

biologic diferit, aceasta fiind, de altfel, chiar semnificația originară a textului. În anul 1991, când Constituția a fost adoptată, căsătoria era privită în România în accepțiunea sa tradițională, de uniune între un bărbat și o femeie. Această idee este susținută de evoluția ulterioară a legislației în materia dreptului familiei din România, precum și de interpretarea sistematică a normelor constituționale de referință. Astfel, art. 48 din Constituție definește instituția căsătoriei în corelație cu protecția copiilor, deopotrivă din afara căsătoriei și din căsătorie. Este evidentă, deci, componenta biologică ce a fundamentat concepția legiuitorului constituant în privința căsătoriei, fiind fără îndoială că aceasta a fost privită ca uniunea dintre un bărbat și o femeie, câtă vreme numai dintr-o astfel de uniune, indiferent dacă este în căsătorie sau în afara ei, se pot naște copii”.

Ulterior, prin *Decizia nr. 539 din 17 septembrie 2018 asupra constituționalității Legii de revizuire a Constituției României*^[1], Curtea Constituțională a reținut (cu majoritate de voturi și o opinie separată) că și Legea de revizuire a Constituției adoptată de Camera Deputaților în ședința din data de 9 mai 2017 și de Senat în ședința din 11 septembrie 2018 este constituțională. Prin această lege s-a modificat alin. (1) al art. 48 din Constituție, în sensul că „Familia se întemeiază pe căsătoria liber consimțită între un bărbat și o femeie, pe egalitatea acestora și pe dreptul și îndatorirea părinților de a asigura creșterea, educația și instruirea copiilor”. Legea de revizuire a Constituției a fost însă respinsă prin referendumul din 6-7 octombrie 2018, astfel încât textul constituțional a rămas nemodificat, însă sensul noțiunii de soți este cel dat de Curtea Constituțională prin *Decizia nr. 580/2016*^[2].

În al doilea rând, abundența reglementărilor care privesc în mod direct sau indirect familia impune o sistematizare a acestor acte normative, în funcțiile de liniile directoare ale reglementării, pentru a circumscrie astfel sfera dreptului civil al familiei în raport cu celelalte discipline juridice.

---

[1] Publicată în M. Of. nr. 798 din 18 septembrie 2018. A se vedea opinia separată la această decizie, în sensul că textul constituțional permite și căsătoriile între persoane de același sex și că legea de revizuire a Constituției restrânge dreptul la căsătorie.

[2] În literatura juridică a fost exprimată și opinia în sensul că art. 48 din Constituție permite încheierea căsătoriilor între persoane de același sex, astfel încât refuzul ofițerului de stare civilă de a celebra căsătoria dintre persoane de același sex ar putea fi atacat în justiție, în condițiile art. 286 C. civ. și art. 9 din Legea nr. 119/1996 cu privire la actele de stare civilă (republicată în M. Of. nr. 339 din 18 mai 2012), iar în cadrul acestui proces se poate invoca excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor Codului civil pe care este întemeiat refuzul ofițerului de stare civilă, în raport cu art. 48 alin. (1) din Constituție. A se vedea, în acest sens, T. BODĂȘCĂ, *Opinii privind căsătoria persoanelor de același sex în România din perspectivă exclusiv juridică*, în P.R. nr. 5/2020, disponibilă pe Sintact.ro. Nu împărtășim această opinie, având în vedere că, prin *Decizia nr. 580 din 20 iulie 2016*, Curtea Constituțională s-a pronunțat cu privire la interpretarea art. 48 alin. (1) din Constituție în sensul că are în vedere căsătoria heterosexuală. Pentru a se permite căsătoria între persoane de același sex, ar trebui ca și Curtea Constituțională să revină asupra acestei jurisprudențe, ceea ce pare greu de imaginat în raport cu argumentația categorică din această decizie. În acest sens, a se vedea C.C. HAGEANU, *Dreptul familiei și actele de stare civilă*, ed. a 2-a, Ed. Hamangiu, București, 2017, p. 28. Mai mult decât atât, considerăm că un argument în sensul că, potrivit Constituției, căsătoria poate fi încheiată doar între bărbat și femeie este chiar alin. (2) al art. 48, potrivit căruia căsătoria religioasă poate fi celebrată numai după căsătoria civilă. Este o consacrare expresă a dimensiunii spirituale a căsătoriei și, în mod evident, trimite la căsătorie ca uniune între bărbat și femeie.

Din perspectiva diversității reglementării legale, se poate spune că, *lato sensu*, dreptul familiei este, la rândul lui, ramificat. Astfel, se poate vorbi despre un drept civil al familiei, un drept social al familiei, un drept penal al familiei (care sancționează violența în familie sau încălcarea altor obligații familiale), un drept fiscal al familiei.

De aceea, se poate afirma că noțiunea juridică de familie este polivalentă, deoarece atât *conținutul*, cât și *întinderea* raporturilor de familie depind de materia reglementată și de natura intereselor ocrotite prin norma juridică.

Stricto sensu, dreptul familiei este înțeles ca *drept civil al familiei*. Legea-cadru care reglementează relațiile de familie este **Codul civil adoptat prin Legea nr. 287/2009**^[1], intrată în vigoare la 1 octombrie 2011, **Cartea a II-a „Despre familie”** (art. 258-534).

Prin Legea nr. 71/2011 pentru punerea în aplicare a Codului civil^[2] [art. 230 lit. m)] a fost expres abrogat Codul familiei^[3] (Legea nr. 4/1953, intrată în vigoare la 1 februarie 1954).

După intrarea în vigoare a Codului civil, cea mai amplă modificare a fost realizată prin **Legea nr. 140/2022** privind unele măsuri de ocrotire pentru persoanele cu dizabilități intelectuale și psihosociale și modificarea și completarea unor acte normative^[4], prin care s-au realizat punerea de acord a dispozițiilor din Codul civil cu *Decizia Curții Constituționale nr. 601 din 16 iulie 2020*^[5] referitoare la admiterea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 164 alin. (1) C. civ., precum și alinierea legislației naționale la exigențele impuse de Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități, adoptată la 13 decembrie 2006 la New York de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite.

Codul civil, deși constituie dreptul comun în materie, nu definește familia.

Sensul de drept comun al noțiunii de familie se determină potrivit reglementării din Codul civil, care constituie principalul izvor de drept în materia relațiilor de familie.

Există însă și reglementări în diferite materii care dau *definiții speciale* familiei.

1.2. Noțiunea de familie potrivit Codului civil

În *primul rând*, identificarea sensului juridic al noțiunii de familie nu poate face abstracție de principala caracteristică a familiei, și anume aceea de a fi un *grup de persoane*.

Cu toate acestea, familia nu este un subiect colectiv de drept civil, distinct de membrii săi, respectiv nu are personalitate juridică, chiar dacă poate fi provocatoare ideea de a face o asemenea analogie^[6].

---

[1] Republicat în M. Of. nr. 505 din 15 iulie 2011, cu modificările și completările ulterioare.

[2] Publicată în M. Of. nr. 409 din 10 iunie 2011, cu modificările și completările ulterioare.

[3] Publicat în B. Of. nr. 1 din 4 ianuarie 1954.

[4] Publicată în M. Of. nr. 500 din 20 mai 2022.

[5] Publicată în M. Of. nr. 88 din 27 ianuarie 2021.

[6] În triada individ – familie – stat se consideră că, din punct de vedere istoric, la origini nu a existat nici statul, nici individul, privit singular. În societățile tradiționale nu exista decât grupul întemeiat pe legătura dintre bărbat și femeie și pe legătura de sânge. Individul era

Subiect de drept în raporturile juridice de familie este întotdeauna persoana fizică, individul care are calitatea de membru al familiei, indiferent de sensul sociologic sau juridic al acestei noțiuni.

În al doilea rând, acest grup de persoane se particularizează în plan juridic prin drepturile și obligațiile specifice ale membrilor săi, care intră în conținutul raporturilor juridice de familie.

În abordarea juridică accentul nu mai cade pe comunitatea de viață, interese și aspirații specifice familiei, ca situație factuală, ci pe drepturile și obligațiile ale căror exercitare și, respectiv, executare asigură sau ar trebui să asigure tocmai menținerea existenței în comun, împlinirea intereselor și aspirațiilor membrilor familiei.

Pornind de la aceste elemente, din ansamblul reglementării cuprinse în Codul civil rezultă că *familia reprezintă grupul de persoane între care există drepturi și obligații care se nasc din căsătorie, rudenie, adopție, precum și din alte raporturi asimilate de lege, sub anumite aspecte, raporturilor de familie*^[1].

Reglementarea familiei în Codul civil a adus modificări spectaculoase față de reglementarea anterioară din Codul familiei.

Codul civil valorifică soluțiile și propunerile *de lege ferenda* conturate în doctrină și în jurisprudență, având ca surse principale de inspirație Codul civil francez, Codul civil Québec, Codul civil elvețian.

Cele mai pregnante modificări privesc materia regimurilor matrimoniale (prin reglementarea convențiilor matrimoniale), a divorțului (prin posibilitatea conferită soților de a divorța prin acordul lor pe cale administrativă și notarială), a filiației (prin modificarea regimului juridic al acțiunilor în filiație), a protecției copilului (printr-o nouă reglementare a autorității părintești).

Principalele tendințe de evoluție au însoțit evoluția firească a societății și familiei contemporane.

Se remarcă tendința de a institui *un drept mai flexibil, astfel încât, fără a nega dimensiunea socială a familiei, marcată prin existența unor norme imperative, voința individuală să joace un rol mai mare în cadrul raporturilor de familie, manifestându-se două direcții principale de evoluție:*

a) „*liberalizarea*” divorțului, în sensul stabilirii unor condiții mai facile de desfacere a căsătoriei, cu accent pe acordul soților, precum și o relaxare a procedurilor, prin instituirea divorțului administrativ și a celui notarial;

---

total integrat acestui grup, fără posibilitatea de a-l modifica, ci doar de a-l perpetua, interesul de grup prevalând asupra celui individual. De aceea, statutul individului se stabilea prin apartenența la un anumit grup familial și prin rolul pe care îl avea în acest grup. În acest sens, s-a spus că familia constituie un fel de „societate arhaică”. Prin urmare, noțiunea de personalitate juridică – creație juridică târzie – apare ca incompatibilă cu familia, ca grup „originar”, primar de persoane. A se vedea M.T. MEULDERS-KLEIN, *La personne, la famille, le droit. Trois décennies de mutations en occident*, Bruylant, Bruxelles, 1999, p. 434.

[1] Legea nr. 202/2002 privind egalitatea de șanse și de tratament între bărbați și femei (republicată în M. Of. nr. 326 din 5 iunie 2013, cu modificările și completările ulterioare) utilizează noțiunile de „statut familial”, înțeles ca fiind acel statut prin care o persoană se află în relații de rudenie, căsătorie sau adopție cu altă persoană, și „statut marital”, adică acel statut prin care o persoană este necăsătorit/ă, căsătorit/ă, divorțat/ă, văduv/ă [art. 4 lit. i) și j)].

b) „*pluralismul juridic*”, prin modelarea instituțiilor, astfel încât să permită părților să exercite o opțiune într-un anumit domeniu: de exemplu, posibilitatea viitorilor soți de a-și alege regimul matrimonial, de a se înțelege la divorț cu privire la modalitățile de exercitare a drepturilor părintești. În dreptul comparat se discută despre o tendință de „contractualizare” a dreptului familiei^[1].

Cu toate acestea, se poate considera că reglementarea familiei în Codul civil este o combinație stranie de contraste, care nu au putut fi evitate la adoptarea în Parlament, în sensul că, în unele materii, Codul civil a atins un nivel ultrareformator, pentru ca, în alte materii, să facă dovada unui conservatorism ultraretrograd.

Astfel, în ceea ce privește căsătoria, Codul civil interzice în România căsătoriile dintre persoane de același sex, precum și recunoașterea în România a căsătoriilor dintre persoane de același sex încheiate în străinătate sau a parteneriatelor civile de orice fel (între persoane de sex opus sau de același sex) încheiate în străinătate.

Potrivit art. 277 C. civ.:

„(1) Este interzisă căsătoria dintre persoane de același sex.

(2) Căsătoriile dintre persoane de același sex încheiate sau contractate în străinătate fie de cetățeni români, fie de cetățeni străini nu sunt recunoscute în România.

(3) Parteneriatele civile dintre persoane de sex opus sau de același sex încheiate sau contractate în străinătate fie de cetățeni români, fie de cetățeni străini nu sunt recunoscute în România.

(4) Dispozițiile legale privind libera circulație pe teritoriul României a cetățenilor statelor membre ale Uniunii Europene și Spațiului Economic European rămân aplicabile”.

Rezultă că, de lege lata, în lumina acestui text, singura uniune recunoscută potrivit Codului civil ca temelie a familiei este căsătoria dintre bărbat și femeie, astfel încât nicio altă formă de conviețuire nu se bucură de recunoașterea unui statut civil.

Altfel spus, Codul civil nu admite nicio formă de parteneriat înregistrat^[2] sau neînregistrat (uniune liberă sau concubinaj)^[3].

Comparând noțiunea juridică de familie, în sensul Codului civil, cu noțiunea sociologică a familiei, rezultă că, deși există multiple elemente comune, apar situații în care nu se suprapun.

Astfel, pot exista relații de familie în sens sociologic, fără a fi reglementate de Codul civil sau de o lege specială ori recunoscute ca un statut juridic.

---

[1] A se vedea FR. SWENNEN (ed.), *Contractualisation of Family Law – Global Perspectives*, Springer, 2015. Pentru o prezentare a dreptului român în cadrul acestei lucrări, M. AVRAM, C.M. NICOLESCU, *Perspective roumaine sur la contractualisation du droit de la famille*, p. 271-292; D. BORILLO, *La famille par contrat. La construction politique de l'alliance et de la parenté*, PUF, Paris, 2018; A. MOTICA, L. TEC, *Familia prin contract*, în R.D.F. nr. 1-2/2019, p. 329-376.

[2] Pentru o opinie critică cu privire la „intransigența” legiuitorului de a înlătura orice efect al parteneriatelor între persoane de sex opus, despre care nu se poate susține că ar aduce atingere ordinii publice în România, a se vedea C.C. HAGEANU, *Dreptul familiei...*, op. cit., p. 28-29.

[3] Pentru unele dezvoltări în doctrină, a se vedea Sz. SZTRANYICZKI, *Posibile considerații contributive privind necesitatea instituționalizării concubinajului în România*, în R.D.F. nr. 1/2020, p. 312-335.

Este cazul *parteneriatelor neînregistrate (simple uniuni de facto sau uniuni libere)*^[1]. Despre concubinaj se afirmă uneori că „*este în afară de lege*”. Aceasta nu înseamnă că legea îl interzice ori că aceia care aleg această formă de conviețuire pot fi sancționați, după cum nu înseamnă nici că legea se dezinteresează în mod absolut de această situație. „*În afară de lege*” este doar o expresie care sugerează că *raporturile juridice dintre parteneri nu sunt supuse dispozițiilor Codului civil*, care în prezent reglementează numai cuplul bazat pe căsătorie, în sensul tradițional al noțiunii.

Însă, chiar dacă legea se dezinteresează de ei în ceea ce privește *raporturile personale* dintre partenerii concubini, în schimb, *raporturile patrimoniale* dintre ei sunt supuse dreptului civil, ca drept comun. De asemenea, în măsura în care din raporturile de concubinaj rezultă copii, filiația, precum și raporturile dintre părinți și copiii din afara căsătoriei sunt supuse reglementărilor din Codul civil^[2].

În acest context, trebuie să se facă o distincție clară între opțiunea liberă a unor persoane de a trăi în cadrul unei simple uniuni *de facto* și imposibilitatea lor de a accede din punct de vedere juridic la o consacrare juridică a vieții lor de familie, alta decât căsătoria.

Or, tendința de evoluție legislativă este tocmai aceea de a integra în spațiul juridic aceste forme de conviețuire (altele decât căsătoria), fără nicio discriminare bazată pe sex, *în sensul de a le conferi sau recunoaște un statut civil*.

Recunoașterea unor efecte juridice s-a făcut parțial în legislația română, în cazul concubinajului dintre bărbat și femeie, *în materia filiației și a adopției*.

De exemplu, art. 426 C. civ. instituie o prezumție simplă de paternitate în cazul conviețuirii între concubini în perioada timpului legal al concepțiunii copilului, iar art. 441 C. civ. are în vedere reproducerea umană asistată medical cu un terț donator și în cazul unui cuplu heterosexual care nu are la bază căsătoria.

Mai mult, legislația specială în materia adopției instituie posibilitatea adopției unui copil care are un singur părinte, necăsătorit, în condițiile în care acesta din urmă se află într-o relație stabilă și conviețuiește cu o persoană de sex opus, necăsătorită, care nu este rudă cu acesta până la gradul al patrulea, și declară prin act autentic notarial că noul adoptator a participat direct și nemijlocit la

---

[1] Din punct de vedere terminologic, se utilizează în literatura juridică o gamă variată de expresii, precum concubinaj, uniune de fapt, uniune liberă. Am optat pentru sintagma „parteneriat neînregistrat”, care este preferabilă prin neutralitate și tehnicitate, fiind, totodată, perechea antonimă a parteneriatului înregistrat. Pentru dezvoltări cu privire la parteneriatul neînregistrat (concubinajul sau uniunea de fapt), a se vedea *infra*, partea a II-a, titlul III.

[2] Recomandarea Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei nr. (88)3 a invitat statele membre să acorde atenție raporturilor patrimoniale dintre persoanele care conviețuiesc în cadrul uniunilor libere, astfel încât să se asigure valabilitatea convențiilor pe care le încheie între ele pentru a reglementa raporturile lor patrimoniale, precum și testamentului pe care unul îl face în favoarea celuilalt, în sensul că acestea nu trebuie considerate ca fiind contrare ordinii publice.

Este semnificativă, din această perspectivă, reglementarea cuprinsă în art. 515-8 C. civ. fr., potrivit căreia concubinajul este o uniune de fapt, caracterizată prin comunitate de viață, care prezintă un caracter de stabilitate și continuitate, între două persoane, de sex diferit sau de același sex, care trăiesc în cuplu.

creșterea și îngrijirea copilului pentru o perioadă neîntreruptă de cel puțin 5 ani [art. 6 alin. (2) lit. c) din Legea nr. 273/2004 privind procedura adopției^[1]]^[2].

De asemenea, un pas important în recunoașterea relațiilor de familie în cadrul acestor uniuni libere, în planul *dreptului procesual penal*, l-a reprezentat *Decizia Curții Constituționale nr. 562 din 19 septembrie 2017*^[3], prin care s-a admis excepția de neconstituționalitate și s-a constatat că soluția cuprinsă în art. 117 alin. (1) lit. a) și lit. b) C. proc. pen.^[4], care exclude de la dreptul de a refuza să fie audiate în calitate de martor *persoanele care au stabilit relații asemănătoare aceloră dintre soți*, este neconstituțională. Soluția Curții Constituționale prezintă interes nu doar pentru materia în care s-a pronunțat, ci și din punctul de vedere al raționamentului juridic care poate fi aplicat și în alte materii în care poate fi identificată o asemenea „identitate de rațiune”. Curtea Constituțională a reținut teza referitoare la interzicerea discriminării din cuprinsul dispozițiilor constituționale ale art. 16 alin. (1) referitoare la interzicerea discriminării raportat la art. 26 alin. (1) referitor la viața de familie, având în vedere că norma criticată consacră o excludere nejustificată de la acordarea dreptului de refuz al audierii a persoanelor care au stabilit relații asemănătoare aceloră dintre soți, în cazul în care conviețuiesc ori nu mai conviețuiesc cu suspectul sau inculpatul. De asemenea, recunoscând că dreptul la viața familială nu are caracter absolut, exercițiul acestui drept putând fi restrâns, potrivit art. 53 din Legea fundamentală, „prin lege”, Curtea Constituțională a constatat că norma nu era justificată obiectiv și nu păstra un raport de proporționalitate rezonabil între mijloacele folosite și scopul urmărit, pentru că dreptul la „viața de familie”, în cazul persoanelor care au relații asemănătoare aceloră dintre soți ori au avut relații asemănătoare aceloră dintre soți cu suspectul sau inculpatul, este necesar a fi protejat, în materie penală, într-un mod similar cuplurilor legal constituite.

Se remarcă, în această materie o evoluție graduală, dar mișcarea principală pare a fi una centripetă în sensul coagulării și structurării juridice a acestor forme de conviețuire familială în statute civile care se apropie mai mult sau mai puțin de instituția tradițională a căsătoriei.

Pe de altă parte, *pot apărea situații în care nu există relații de familie, în sens sociologic, deși acestea – din anumite rațiuni – sunt reglementate de Codul civil ca raporturi „asimilate” celor de familie* (de exemplu, raporturile dintre foștii soți în materia obligației legale de întreținere).

---

[1] Republicată în M. Of. nr. 739 din 23 septembrie 2016, cu modificările și completările ulterioare.

[2] Pentru unele dezvoltări privind concubinajul, a se vedea C.C. HAGEANU, *Dreptul familiei...*, op. cit., p. 20-23.

[3] Publicată în M. Of. nr. 837 din 23 octombrie 2017. A se vedea și Decizia nr. 175 din 24 martie 2022 (publicată în M. Of. nr. 450 din 5 mai 2022), prin care Curtea Constituțională a constatat că este neconstituțională și soluția legislativă cuprinsă în art. 117 alin. (1) lit. a) C. proc. pen., care exclude de la dreptul de a refuza să fie audiate în calitate de martor persoanele care au stabilit relații asemănătoare aceloră dintre părinți și copii, în cazul în care conviețuiesc cu suspectul sau inculpatul.

[4] Adoptat prin Legea nr. 135/2010 (publicată în M. Of. nr. 486 din 15 iulie 2010), cu modificările și completările ulterioare.

1.3. Definiții legale speciale ale familiei

În diferite materii, legiuitorul a prevăzut expres un sens special al noțiunii de familie.

În măsura în care există asemenea definiții, ele se vor aplica cu prioritate, potrivit principiului *specialia generalibus derogant*.

De exemplu:

– **art. 17 din Legea locuinței nr. 114/1996**^[1] prevede că din familie fac parte soții, copiii lor minori și majori, precum și părinții soților care locuiesc și gospodăresc împreună. Este vorba, deci, despre familia *extinsă*, din punct de vedere sociologic;

– **Codul civil** reglementează, în materia succesiunilor, categoria largă a moștenitorilor legali, care îi cuprinde pe descendenți, ascendenți, rudele în linie colaterală până la gradul al patrulea inclusiv și soțul supraviețuitor;

– **Legea nr. 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului**^[2] folosește în **art. 4** o paletă largă de sensuri ale noțiunii, precum: familie (părinții și copiii acestora); familie extinsă (părinții, copilul și rudele acestuia până la gradul III inclusiv, cu care copilul sau familia acestuia a menținut relații personale și contacte directe), familie substitutivă (persoanele, altele decât cele care aparțin familiei extinse, inclusiv afinii până la gradul III, cu care copilul sau familia acestuia a menținut relații personale și contacte directe, precum și persoana, familia sau asistentul maternal care asigură creșterea și îngrijirea copilului, în condițiile legii);

– **Legea nr. 196/2016 privind venitul minim de incluziune**^[3], ca beneficiu de asistență socială acordat familiilor și persoanelor singure aflate în situație de dificultate, în scopul prevenirii și combaterii sărăciei și riscului de excluziune socială, prevede în **art. 6** că o familie cuprinde persoanele aflate în una dintre următoarele situații:

„1. soț și soție, căsătoriți în condițiile legii, care locuiesc împreună;

2. soț și soție cu copiii lor necăsătoriți, aflați în întreținere cu vârsta de până la 18 ani sau de până la 26 de ani pentru cei care urmează o formă de învățământ – cursuri de zi, organizată potrivit legii, cu domiciliul ori reședința comună înscrisă în actele de identitate și care locuiesc împreună;

3. bărbatul și femeia necăsătoriți care trăiesc și locuiesc împreună, dacă această situație se confirmă la verificarea în teren;

4. bărbatul și femeia necăsătoriți care trăiesc și locuiesc împreună, cu copiii lor necăsătoriți și/sau ai fiecăruia dintre ei, având vârsta de până la 18 ani sau de până la 26 de ani dacă urmează o formă de învățământ – cursuri de zi, organizată potrivit legii, care locuiesc împreună, dacă această situație se confirmă la verificarea în teren;

---

[1] Republicată în M. Of. nr. 393 din 31 decembrie 1997, cu modificările și completările ulterioare.

[2] Republicată în M. Of. nr. 159 din 5 martie 2014, cu modificările și completările ulterioare, inclusiv cele aduse prin Legea nr. 191/2022 pentru modificarea și completarea Legii nr. 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului (publicată în M. Of. nr. 652 din 30 iunie 2022).

[3] Publicată în M. Of. nr. 882 din 3 noiembrie 2016, cu modificările ulterioare.

5. frații fără copii, care gospodăresc împreună și au domiciliul sau reședința comună, separat de domiciliul ori reședința părinților;

6. părintele/părinții care locuiește/locuiesc cu copiii lui/lor necăsătoriti aflați în întreținere, cu vârsta de peste 18 ani și care au certificat de persoană încadrată într-un grad de handicap/dizabilitate accentuată sau gravă”.

De asemenea, este definită *familia monoparentală* ca fiind familia formată din persoana singură și copilul/copiii aflați în întreținere, în vârstă de până la 18 ani sau de până la 26 de ani pentru cei care urmează o formă de învățământ – cursuri de zi, organizată potrivit legii, și care locuiesc și gospodăresc împreună.

Secțiunea a 2-a. Familia în dreptul european^[1]

2.1. Familia în dreptul european al drepturilor omului

2.1.1. Aspecte generale privind rolul Curții Europene a Drepturilor Omului în materia dreptului familiei

În planul *dreptului european al drepturilor omului*, potrivit **art. 8 CEDO**^[2], „Orice persoană are dreptul să i se respecte viața sa privată și **de familie**, domiciliul și corespondența. Nu este admis amestecul niciunei autorități publice în exercitarea acestui drept decât în măsura în care acest amestec este prevăzut de lege și dacă constituie o măsură care, într-o societate democratică, este necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protejarea sănătății sau a moralei ori pentru protejarea drepturilor și libertăților altora” (*s.n.*).

De asemenea în materia căsătoriei, **art. 12 CEDO** prevede că, începând cu vârsta stabilită de lege, bărbatul și femeia au dreptul de a se căsători și de a întemeia o familie conform legislației naționale ce reglementează exercitarea acestui drept. Aceste drepturi se combină, adeseori, în jurisprudența Ct.E.D.O.^[3] cu **art. 14 CEDO** care consacră principiul nediscriminării.

Articolul 12 CEDO consacră nu un singur drept fundamental, ci două, respectiv **dreptul la căsătorie** și **dreptul de a întemeia o familie**; chiar dacă cele două drepturi sunt strâns legate, ele nu sunt totuși condiționate unul de celălalt. Astfel, este posibil ca „familia” să fie întemeiată pe simple legături de fapt, în lipsa încheierii unei căsătorii, cuplul aducând pe lume copii în cadrul acestei conviețuiri

---

^[1] În planul dreptului european al familiei sunt relevante cele două axe: dreptul european al drepturilor omului și dreptul european al UE. Dreptul european al familiei este disciplină de studiu la masterul de drept privat în cadrul Facultății de Drept a Universității din București începând cu anul universitar 2019-2020.

^[2] Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, denumită simplificat și Convenția europeană a drepturilor omului, a fost semnată la Roma la 4 noiembrie 1950 și a intrat în vigoare la 3 septembrie 1953. A fost ratificată de România prin Legea nr. 30/1994 (M. Of. nr. 135 din 31 mai 1994).

^[3] Toate hotărârile prezentate în cuprinsul acestei lucrări pot fi accesate pe site-ul Curții, la adresa <https://hudoc.echr.coe.int/>.

în fapt. De asemenea, întemeierea unei familii se poate realiza și prin adoptarea unui copil de către o persoană necăsătorită^[1].

Prin urmare, *dreptul fundamental de a întemeia o familie nu este condiționat de dreptul la căsătorie, ci – mai curând – de dreptul de a avea copii, deci de a procrea, precum și de dreptul de a adopta copii.*

Reciproca este însă valabilă: întrucât prin căsătorie se întemeiază întotdeauna o familie, chiar dacă soții nu procrează sau nu adoptă un copil, rezultă că dreptul la căsătorie implică întotdeauna dreptul de a întemeia o familie.

Pornind de la aceste dispoziții din Convenție, se poate vorbi despre apariția unei noțiuni extinse, „autonome și supranaționale” a vieții de familie. În esență, pentru a beneficia de protecție, viața de familie trebuie să fie efectivă și caracterizată prin relații reale și strânse între membrii săi^[2].

Jurisprudența Ct.E.D.O. a avut un rol crucial în reforma legislației civile din statele membre în reglementarea relațiilor de familie. Una dintre cele mai delicate și controversate chestiuni este cea referitoare la „marja națională de apreciere”, concept care a fost dezvoltat jurisprudențial de Curte, pentru ca, ulterior, să fie expres consacrat în **Protocolul nr. 15 la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale**^[3].

Într-o primă etapă, în jurisprudența Ct.E.D.O. din materia familiei se considera că statele au o marjă de apreciere largă, dat fiind că relațiile de familie sunt strâns legate de specificul național, de tradiții, mentalități, religie etc. Cu timpul, intervenția Curții a devenit tot mai amplă, astfel încât, în prezent, unii autori se întrebă ce și cât a mai rămas din marja națională de apreciere. Consacrarea expresă a principiului subsidiarității, cu caracter general, prin Protocolul nr. 15 la Convenție ar putea constitui temeiul pentru ca în jurisprudența Ct.E.D.O. să se înregistreze în viitor „un reflux”, în sensul revenirii acesteia în propria ei matcă.

Chestiunea privind „marja națională de apreciere” rămâne una dintre cele mai complexe în jurisprudența Ct.E.D.O., care, pe de o parte, este extrem de bogată în această materie, iar, pe de altă parte, este extrem de evolutivă și de diversă. De aici importanța identificării unor *criterii de determinare a marjei naționale de apreciere*, care, odată puse în lumină, permit descifrarea unor soluții din jurisprudența Curții, care, altminteri, pot să pară, la prima vedere, deconcertante.

---

[1] A se vedea C. BÎRSAN, *Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole. Vol. I. Drepturi și libertăți*, Ed. All Beck, București, 2005, p. 856-857.

[2] În sensul că pentru instanța europeană nu instituția familiei este cea care trebuie să facă obiectul tuturor preocupărilor, ci viața de familie, iar în zilele noastre cele două noțiuni nu mai coincid, viața de familie detașându-se de familie, a se vedea J.FR. RENUCCI, *Tratat de drept european al drepturilor omului*, Ed. Hamangiu, București, 2009, p. 262-263.

[3] Protocolul nr. 15 a fost ratificat prin Legea nr. 157/2014 (publicată în M. Of. nr. 886 din 5 decembrie 2014), fiind în vigoare de la 1 august 2021. Potrivit art. 1 din Protocol, la finalul preambulului Convenției, se adaugă un considerent nou, cu următorul cuprins: „*Afirmând că sarcina de a garanta respectarea drepturilor și libertăților definite în prezenta Convenție și protocoalele la aceasta le revine în primul rând înaltelor părți contractante, conform principiului subsidiarității, și că acestea beneficiază astfel de o marjă de apreciere, sub controlul Curții Europene a Drepturilor Omului instituite prin prezenta Convenție*”. Începând de la 1 februarie 2022, Protocolul nr. 15 a restrâns și termenul în care partea interesată se poate adresa Curții, de la 6 luni la 4 luni.

În contextul aplicării art. 8 CEDO privind protecția juridică a vieții de familie au fost identificate patru criterii importante care permit Ct.E.D.O. să determine întinderea marjei naționale de apreciere:

a) atunci când este în joc un aspect deosebit de important în legătură cu existența și identitatea persoanei, marja națională de apreciere este restrânsă;

b) atunci când nu există sau când nu se întvede un consens în rândul statelor membre, marja națională de apreciere este mai largă;

c) atunci când sunt chestiuni sensibile de ordin moral sau etic, marja națională de apreciere este foarte largă;

d) marja de apreciere este largă atunci când statul trebuie să asigure un echilibru între interesele private și cele publice.

Caracterul general și problematic al acestor criterii de determinare a marjei naționale de apreciere a conferit jurisprudenței Ct.E.D.O. o mare flexibilitate și, totodată, o deosebită forță de intruziune în sfera legislațiilor naționale^[1].

De exemplu, în materia uniunilor între persoane de același sex sau în materia filiației (gestației pentru altul), evoluția jurisprudenței Ct.E.D.O. s-a realizat uzând de aceste criterii de determinare a marjei naționale de apreciere.

De asemenea, odată cu intrarea în vigoare a **Protocolului nr. 16 la Convenție**^[2], instanțele desemnate de către statele contractante^[3] pot să adreseze Ct.E.D.O. cereri de interpretare a Convenției, în scopul unificării jurisprudenței privind drepturile prevăzute de Convenție și de a reduce implicit numărul de cauze adresate Curții.

---

^[1] A se vedea A. GOUËZEL, *Que reste-t-il de la marge nationale d'appréciation en droit de la famille?*, în A. GOUËZEL, J.R. BINET (dir.), *La CEDH et le droit de la famille*, Institut Francophone pour la Justice et la Démocratie, 2021, p. 34-35.

^[2] Ratificat de România prin Legea nr. 172/2022 (publicată în M. Of. nr. 560 din 8 iunie 2022).

^[3] Legea nr. 173/2022 pentru adoptarea unor măsuri necesare punerii în aplicare a Protocolului nr. 16 la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, adoptat la Strasbourg la 2 octombrie 2013 și semnat de România la Strasbourg la 14 octombrie 2014 (publicată în M. Of. nr. 560 din 8 iunie 2022) prevede că, în materie civilă, pot solicita Ct.E.D.O. un aviz consultativ doar Înalta Curte de Casație și Justiție, atunci când este investită cu judecarea cauzei în recurs sau, după caz, în procedura sesizării în vederea pronunțării unei hotărâri prealabile pentru dezlegarea unor chestiuni de drept, precum și Curtea Constituțională. Aceasta înseamnă că, practic, în litigiile de familie nu se va putea solicita Ct.E.D.O. un aviz consultativ pentru soluționarea chestiunilor sensibile legate de aplicarea art. 8, art. 12 sau art. 14 CEDO privitoare la viața de familie. Este regretabil că tocmai în această materie dispozițiile protocolului nu se vor putea activa decât în mod cu totul excepțional, fie în procedura sesizării în vederea pronunțării unei hotărâri prealabile pentru dezlegarea unor chestiuni de drept (a cărei admisibilitate este supusă unor condiții limitative), fie în procedura soluționării unei cauze aflate pe rolul Curții Constituționale (excepție de neconstituționalitate). Menționăm că primul aviz consultativ al Ct.E.D.O. a fost emis la data de 10 aprilie 2019 la solicitarea Curții de Casație din Franța, în contextul cauzei *Menesson c. Franței* (nr. 65192/11, 2014), în recurs, în legătură cu recunoașterea în dreptul intern a unei legături de filiație între un copil născut din gestația pentru altul, în străinătate, și mama de intenție.

2.1.2. Evoluții privind conținutul noțiunii de viață de familie în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului

În primul rând, în ceea ce privește viața de familie a cuplului, dacă inițial prin familie erau avute în vedere relațiile dintre soți, precum și relațiile dintre aceștia și copiii lor minori, treptat noțiunea de „viață de familie” s-a extins și asupra relațiilor de familie de facto, care nu se întemeiază pe căsătorie. Aceasta a permis așezarea pe poziții de egalitate a familiei tradiționale („legitime”), bazată pe căsătorie, și a familiei „naturale”, alcătuită din părinți necăsătoriți și copii.

Pentru a determina dacă între două persoane există o viață de familie de facto, Curtea a arătat că se poate ține seama de o serie de elemente, cum ar fi împrejurarea de a se ști dacă membrii cuplului trăiesc împreună și de cât timp, respectiv dacă au copii, prin naștere sau prin adopție, ca dovadă a angajamentului lor unul față de celălalt^[1]. S-a decis că, deși, ca regulă generală, coabitarea constituie o condiție a vieții de familie, în mod excepțional și alți factori pot, de asemenea, demonstra că o relație are suficientă constanță pentru a crea legături de familie de facto^[2].

În al doilea rând, relațiile dintre părinți și copii intră, de asemenea, în conținutul noțiunii de viață de familie: legăturile personale dintre părinte și copilul său, chiar dacă relația dintre părinți s-a rupt, reprezintă un element esențial al vieții de familie^[3]. Ceea ce interesează este existența în fapt a unei vieți de familie, deoarece simpla legătură biologică, fără alte elemente care să indice existența unor raporturi personale strânse între un părinte și copilul său, nu este suficientă pentru a intra sub protecția art. 8 CEDO. O dimensiune importantă a jurisprudenței Ct.E.D.O. o constituie soluționarea cauzelor cu impact în materia filiației (reproducerea umană asistată medical)^[4].

În al treilea rând, relațiile dintre rude apropiate, precum cele între bunici și nepoți^[5], pot avea un rol considerabil, după cum – în anumite circumstanțe, dată

[1] A se vedea Ct.E.D.O., cauza X, Y, Z c. Regatul Unit, Hotărârea din 22 aprilie 1997, Recueil, 1997-II.

[2] A se vedea Ct.E.D.O., cauza Kroon ș.a. c. Țărilor de Jos, Hotărârea din 27 octombrie 1994, Serie A nr. 297-C.

[3] A se vedea Ct.E.D.O., cauzele Elsholz c. Germaniei, Hotărârea din 13 iulie 2000, Recueil 2000-VIII, Johansen c. Norvegiei, Hotărârea din 7 august 1996, Bronda c. Italiei, Hotărârea 9 iunie 1998, Recueil 1998-IV.

[4] În sens larg, în aplicarea art. 8 CEDO, Ct.E.D.O. a dezvoltat o amplă jurisprudență în „bioetică”, înțeleasă ca înglobând protecția oamenilor, a drepturilor fundamentale ale acestora și, în special, a dreptului la respectarea demnității umane, în contextul dezvoltării științelor biomedicale. Problemele sunt complexe și sensibile și privesc în special: dreptul la reproducere (diagnosticarea prenatală și dreptul la avort legal), reproducerea umană asistată medical, sinuciderea asistată medical, exprimarea consimțământului privind efectuarea unui examen medical sau a unui tratament medical, probleme etice legate de HIV, stocarea datelor biologice de către autorități și dreptul unei persoane de a-și cunoaște identitatea biologică. Curtea are, de asemenea, în vedere la soluționarea cauzelor Convenția de la Oviedo privind drepturile omului și biomedicina din 4 aprilie 1997.

[5] A se vedea Ct.E.D.O., cauzele Bronda c. Italiei, precitată, Pla și Puncernau c. Andorrei, Hotărârea din 13 iulie 2004.

fiind apropierea realizată în timp – cele dintre unchi și nepot constituie o viață de familie în sensul art. 8 CEDO^[1].

Cea mai spectaculoasă evoluție a jurisprudenței Ct.E.D.O. s-a înregistrat în ceea ce privește *protecția juridică a cuplurilor constituite din două persoane de același sex*^[2]. Pot fi identificate mai multe etape de evoluție.

În cauza *Christine Goodwin c. Regatului Unit*^[3], Curtea a deschis într-o anumită măsură calea schimbării jurisprudenței, în sensul includerii căsătoriei homosexuale în sfera de aplicare a art. 12 CEDO, în condițiile în care ea insistă asupra disocierii între căsătorie și procreare și, într-o manieră mai generală, asupra evoluției instituției căsătoriei^[4]. Chiar dacă, în această cauză, problema principală era cea legată de identitatea de gen și de implicațiile juridice ale transsexualismului în materia căsătoriei, Curtea a reținut că astăzi criteriul de determinare a sexului nu mai poate fi exclusiv cel biologic.

Ulterior, în cauza *Schalk și Kopf c. Austriei*, prin *Hotărârea din 24 iunie 2010*, pe de o parte, Ct.E.D.O. a reținut că art. 12 CEDO pare a nu putea fundamenta ideea dreptului la căsătoria homosexuală^[5], marja de apreciere recunoscută statelor în acest domeniu rămânând încă importantă. Curtea a menținut soluția din jurisprudența anterioară prin care a statuat că, „*deși este adevărat că există o serie de state contractante care au extins căsătoria la partenerii de același sex, acest lucru reflectă propria lor viziune asupra rolului căsătoriei în respectivelor societăți și nu poate fi dedus (...) din interpretarea dreptului fundamental astfel cum a fost instituit de către statele contractante în Convenția din 1950*”.

Pe de altă parte, constatând că atitudinea societății față de cuplurile homosexuale a cunoscut o schimbare favorabilă rapidă în numeroase state membre, Curtea a apreciat că se impune *revizuirea propriei jurisprudențe*, conform căreia un cuplu homosexual nu intră sub protecția vieții de familie, ci doar în sfera „*vieții private*”, și a statuat că relația de coabitare a unui cuplu format din persoane de același sex, care trăiesc în cadrul unui parteneriat *de facto* stabil, intră în sfera de aplicare a „*vieții de familie*”. În această logică, Curtea a reținut că, în măsura în care legislația națională nu reglementează posibilitatea consacrării legale a unei asemenea uniuni, se ajunge la încălcarea art. 8 CEDO referitor la protecția vieții de familie, coroborat cu art. 14 referitor la discriminare prin raportare la cuplurile heterosexuale. Altfel spus, deși statele nu sunt obligate să reglementeze căsă-

[1] A se vedea Com.E.D.O., avizul în cauza *Boyle c. Regatului Unit*, atașat *Hotărârii Curții din 28 februarie 1994*, Serie A, nr. 282-B; în cauză s-a realizat reglementarea amiabilă a litigiului; Ct.E.D.O., cauza *Negrepontis-Gianissis c. Greciei*, *Hotărârea din 3 mai 2011*.

[2] A se vedea R. RIZOIU, *Trei întrebări despre căsătorie și parteneriatele civile*, în R.R.D.P. nr. 3/2018, p. 372 și urm.; L. IRINESCU, *Principiile dreptului familiei versus parteneriatul civil. De la tradiție la modernism?*, în R.R.D.P. nr. 3/2018 p. 186 și urm.; C. NICOLESCU, *Parteneriatele civile înregistrate – o necesitate normativă?*, în R.R.D.P. nr. 3/2018, p. 340 și urm.; A.L. CHELARU, *Evoluție, adaptabilitate, înțelepciune. Sunt parteneriatele civile o alternativă la căsătorie?*, în R.D.F. nr. 1-2/2019, p. 72-84.

[3] Ct.E.D.O., *Hotărârea din 11 iulie 2002*. Pentru detalii, a se vedea *infra*, titlul II, capitolul II, secțiunea 1, paragraf. 1.2.1.2.

[4] În acest sens, a se vedea J.FR. RENUCCI, *op. cit.*, p. 235-236.

[5] A se vedea și M. ENRICH MAS, *Article 12*, în L.E. PETTITI, E. DECAUX, P.H. IMBERT (dir.), *La Convention européenne des droits de l'homme. Commentaire article par article*, 2e éd., Economica, Paris, 1999, p. 443.

toriile între persoane de același sex, cuplurile *homosexuale sunt totuși într-o situație comparabilă cu cea a cuplurilor heterosexuale în ceea ce privește recunoașterea juridică și protecția uniunii lor.*

Pe cale de consecință, uniunea între două persoane de același sex intră în sfera vieții de familie și beneficiază de protecția consacrată de art. 8 CEDO, chiar dacă art. 12 *nu obligă statele membre să reglementeze căsătoriile între persoane de același sex.* Statele au în această privință o marjă mare de apreciere, în sensul că fie permit încheierea unei căsătorii între persoane de același sex, fie reglementează diverse forme de parteneriat înregistrat^[1], esențial fiind să asigure protecție juridică vieții de familie în cadrul acestor uniuni. Or, aceasta constituie o noutate notabilă, deoarece indică o evoluție categorică a jurisprudenței europene, care nu mai plasează cuplul între persoanele de același sex doar în sfera protecției vieții private, intime, ci extinde efectul protecției prin prisma vieții de familie. Aceasta înseamnă că, practic, statele sunt obligate să instituie măsuri pozitive de protecție a vieții de familie a cuplului constituit de persoane de același sex, iar nu doar să se abțină de la orice imixtiune în viața privată, intimă.

În cauza *Schalk și Kopf c. Austriei*, la data pronunțării hotărârii, reclamanții obținuseră deja posibilitatea de a încheia un parteneriat înregistrat. Astfel, Curtea a trebuit doar să stabilească dacă statul pârât ar fi trebuit să le ofere reclamanților o modalitate alternativă de recunoaștere juridică a parteneriatului lor mai devreme decât a făcut-o (adică înainte de 1 ianuarie 2010). Constatând evoluția rapidă a consensului european la care s-a ajuns în deceniul anterior, dar și că nu exista încă o majoritate de state care prevedeau recunoașterea juridică a cuplurilor formate din persoane de același sex (la acel moment, 19 state), Ct.E.D.O. a considerat că domeniul în cauză era unul în care drepturile evoluau permanent, nefiind stabilit un consens, și în care statele beneficiau de marjă de apreciere în ceea ce privește alegerea momentului pentru introducerea unor modificări legislative. Astfel, Curtea a ajuns la concluzia că, deși nu se situa pe o poziție de avangardă, legiuitorului austriac nu i se putea imputa că nu a introdus Legea privind parteneriatul înregistrat mai devreme de anul 2010^[2].

Această orientare a fost reafirmată în cauza *Oliari ș.a. c. Italiei*, prin *Hotărârea din 21 iulie 2015*, în care Ct.E.D.O. realizează o analiză aprofundată a legislației din Italia și a limitelor pe care le are marja de apreciere a statului în ceea ce privește protecția juridică și recunoașterea unui statut juridic acestor cupluri, astfel încât să nu existe o dihotomie între situația *de facto* și situația *de iure*, în condițiile în care nu există argumente solide în sensul apărării ordinii publice sau a unor interese generale. Curtea a reținut că a fost încălcat art. 8 CEDO, în condițiile în care reclamanții (trei cupluri homosexuale) au pretins că nu beneficiază de nicio protecție juridică a vieții de familie, pentru că legislația italiană nu le permite nici încheierea unei căsătorii și nici contractarea unei alte forme de uniune civilă sau parteneriat înregistrat. Curtea a reamintit că există o tendință în cadrul statelor membre ale Consiliului Europei în sensul recunoașterii juridice a uniunilor între

[1] Pentru unele elemente de drept comparat, a se vedea B.D. MOLOMAN, L.C. URECHE, *Codul civil. Cartea a II-a. Despre familie. Art. 258-534. Comentarii, explicații și jurisprudență*, ed. a 2-a, Ed. Universul Juridic, București, 2022, p. 165-177.

[2] În Austria fost adoptată o lege care reglementează parteneriatul înregistrat și care a intrat în vigoare la 1 ianuarie 2010.

persoane de același sex la nivelul a 24 de state membre din 47, care și-au adaptat legislațiile în acest sens. În plus, Curtea Constituțională italiană s-a pronunțat în sensul că aceste persoane au dreptul la protecția vieții de familie, iar majoritatea populației italiene este favorabilă recunoașterii juridice a cuplurilor formate din persoane de același sex.

Constatând că reclamanții nu au obținut până la data deciziei posibilitatea de a încheia o uniune civilă sau un parteneriat civil (în absența căsătoriei) în Italia, Ct.E.D.O. a reținut că, deși cadrul juridic intern italian permitea încheierea unor acorduri private și înscrierea lor în „registre locale pentru uniuni civile”, aceasta nu le conferă reclamanților *niciun statut civil oficial* și în niciun caz nu conferă vreun drept cuplurilor formate din persoane de același sex, neavând nici măcar valoare probatorie (privind existența unei uniuni stabile) în fața instanțelor interne.

Curtea de la Strasbourg a remarcat, de asemenea, faptul că, deși sunt prevăzute anumite acorduri interne în legătură cu coabitarea, astfel de acorduri private nu prevăd unele nevoi de bază, care sunt fundamentale pentru reglementarea raporturilor dintre persoane aflate într-o relație stabilă și serioasă, cum ar fi, între altele, drepturile și obligațiile reciproce pe care le au una față de cealaltă, inclusiv sprijinul moral și material, obligațiile de întreținere și drepturile de moștenire. Faptul că scopul unor astfel de contracte nu este acela de a recunoaște și proteja cuplul reiese clar din împrejurarea că acestea sunt accesibile oricăror persoane care coabitează, indiferent dacă formează un cuplu implicat într-o relație stabilă și serioasă. În plus, un astfel de contract *le impune persoanelor obligația de coabitare*. Totuși, Ct.E.D.O. a admis deja că existența unei uniuni stabile este independentă de coabitare^[1]. Într-adevăr, în lumea globalizată de astăzi, diverse cupluri, căsătorite sau aflate într-un parteneriat înregistrat, trec prin perioade în care își gestionează relația la distanță, fiind necesar să rămână în țări diferite, din motive profesionale sau de altă natură. Curtea consideră că acest lucru în sine nu influențează existența unei relații stabile și serioase și nevoia protejării acesteia. Rezultă că nu se poate considera că astfel de acorduri pe care Italia le reglementa oferă uniunilor reclamanților recunoașterea și protecția necesară.

Pe de altă parte, și în această cauză, Ct.E.D.O. a reiterat faptul că art. 12 CEDO nu impune obligația de a acorda acces la căsătorie unui cuplu format din persoane de același sex, concluzie care a fost reiterată și într-o altă cauză spec-

---

[1] A se vedea cauza *Vallianatos ș.a. c. Greciei*, Hotărârea din 11 septembrie 2013, parag. 49 și 73. Curtea observă că, potrivit legislației elene, spre deosebire de cuplurile formate din persoane de același sex, cuplurile formate din persoane de sex diferit beneficiau de recunoașterea legală a relației lor chiar înainte de adoptarea Legii nr. 3719/2008, fie în baza instituției căsătoriei în totalitate, fie într-o formă mai limitată, în temeiul prevederilor Codului civil privind parteneriatele *de facto*. În consecință, cuplurile formate din persoane de același sex ar avea un interes aparte de a alcătui o uniune civilă, deoarece aceasta ar fi, spre deosebire de cazul cuplurilor formate din persoane de sex diferit, singurul temei din legislația elenă de a beneficia de recunoașterea juridică a relației lor. Faptul că, la finalul unei evoluții treptate, un stat se află într-o poziție izolată în privința unui aspect al legislației sale nu implică în mod necesar existența unui conflict între acel aspect și Convenție (a se vedea cauza *F. c. Elveției*, Hotărârea din 18 decembrie 1987, § 33, Serie A nr. 128). Cu toate acestea, având în vedere cele expuse mai sus, Curtea consideră că Guvernul nu a oferit motive convingătoare și serioase care să justifice excluderea cuplurilor formate din persoane de același sex din domeniul de aplicare a Legii nr. 3719/2008. În consecință, Curtea constată că în prezenta cauză s-a încălcat art. 14 combinat cu art. 8 CEDO.

taculoasă (cauza *Hämäläinen c. Finlandei*, Hotărârea din 11 iunie 2014) în care instanța europeană a considerat că, deși era adevărat că unele state contractante au extins căsătoria la partenerii de același sex, art. 12 CEDO nu poate fi interpretat ca impunând statelor contractante obligația de a acorda acces la căsătorie cuplurilor formate din persoane de același sex.

Curtea a reținut că, în absența căsătoriei, cuplurile formate din persoane de același sex, precum reclamanții, sunt interesate în mod deosebit să obțină posibilitatea de a încheia o formă de uniune civilă sau de parteneriat înregistrat, având în vedere că acest lucru ar constitui cea mai adecvată modalitate prin care ar putea obține recunoașterea juridică a relației lor și care le-ar garanta protecția relevantă – sub forma unor drepturi esențiale, relevante unui cuplu aflat într-o relație stabilă și serioasă –, fără să întâmpine obstacole inutile. De asemenea, Curtea a hotărât deja că astfel de parteneriate civile au valoare intrinsecă pentru persoanele aflate în situația reclamanților, indiferent de efectele juridice pe care le-ar produce, oricât de limitate sau ample ar fi. În plus, această recunoaștere le-ar conferi cuplurilor formate din persoane de același sex sentimentul de legitimitate. Curtea nu exclude analiza unor motive de ordine publică, de apărare a unor interese generale ale comunității, însă arată că, în această speță, nu a fost demonstrată existența unui interes prevalent al comunității, în raport cu care să se pună în balanță interesele importante ale reclamanților în speță, astfel încât Guvernul italian a depășit marja sa de apreciere și nu și-a îndeplinit obligația pozitivă de a garanta că reclamanții au la dispoziție un cadru juridic specific, care să ofere recunoaștere și protecție uniunilor acestora, în calitate de persoane de același sex.

Pe aceeași linie de argumentație se înscrie și Hotărârea din 9 iunie 2016 în cauza *Chapin și Charpentier c. Franței*, în care Ct.E.D.O. a reafirmat că statele „rămân libere (...) să nu permită decât căsătoria cuplurilor heterosexuale și beneficiază de o anumită marjă de apreciere în a decide natura exactă a statutului conferit de alte forme de recunoaștere juridică (...) La data faptelor, căsătoria nu era permisă reclamanților, dar aceștia puteau totuși încheia un pact civil de solidaritate, prevăzut de art. 515-1 din Codul civil, care conferea partenerilor anumite drepturi și obligații în materie fiscală, patrimonială și socială”. Prin urmare, chiar dacă la data respectivă Franța nu permitea încheierea căsătoriilor între persoane de același sex, sub sancțiunea nulității, drepturile reclamanților nu au fost încălcate, deoarece aceștia puteau beneficia de recunoașterea juridică a vieții lor de familie în cadrul parteneriatului înregistrat^[1].

Următoarea etapă este marcată de Hotărârea din 14 decembrie 2017 în cauza *Orlandi ș.a. c. Italiei*, prin care Ct.E.D.O. a constatat încălcarea art. 8 parag. 1 CEDO prin refuzul de a înregistra căsătoriile dintre persoanele de același sex, oficiate în afara țării.

Cu această cauză, problema recunoașterii juridice a căsătoriilor dintre persoanele de același sex se plasează în planul raporturilor de drept internațional privat. Și de această dată, Curtea subliniază faptul că nu există o obligație a statelor membre în ceea ce privește recunoașterea căsătoriilor între persoanele

---

[1] Potrivit art. 143 C. civ. fr., astfel cum a fost modificat prin Legea nr. 2013-404 din 17 mai 2013, „Le mariage est contracté par deux personnes de sexe différent ou de même sexe”. S-a spus că această lege marchează o ruptură: juridică, socială și antropologică. A se vedea PH. MALAURIE, L. AYNÈS, H. FULCHIRON, *Droit de la famille, op. cit.*, p. 65.

de același sex, dată fiind marja de apreciere a statelor, și că poate fi reținut și ocrotit un interes de ordine publică ce s-ar opune recunoașterii juridice a acestor căsătorii. Într-adevăr, refuzul recunoașterii acestor căsătorii încheiate în străinătate reprezintă o consecință a alegerii legislatorului de a nu permite căsătoriile dintre persoanele de același sex – o alegere care nu este condamnată în baza Convenției. Ceea ce Curtea reține ca fiind inacceptabil și condamnat din perspectiva art. 8 și a protecției vieții de familie sunt *vidul juridic și lipsirea acestor persoane de orice protecție juridică*. Altfel spus, chiar dacă statul respectiv nu permite și, pe cale de consecință, nu recunoaște căsătoriile între persoanele de același sex, are obligația de a reglementa forme alternative de parteneriat înregistrat, astfel încât să poată recunoaște căsătoriile între persoane de același sex, asimilându-le cel puțin unui parteneriat înregistrat.

În sfârșit, prin *Hotărârea din 13 iulie 2021 în cauza Fedotova ș.a. c. Rusiei*, Ct.E.D.O. a reținut încălcarea art. 8 CEDO, în condițiile în care dreptul național prevede un model unic de uniune familială – căsătoria între persoane de sex diferit –, fără nicio formă de recunoaștere juridică a uniunilor dintre persoane de același sex^[1].

În lumina acestei jurisprudențe a Ct.E.D.O., rezultă că art. 277 alin. (2) și (3) C. civ. român ridică serioase probleme de neconvenționalitate^[2]. Interdicția căsătoriilor între persoane de același sex este conformă art. 8 și art. 14 CEDO. În schimb, lipsa oricărei reglementări a parteneriatului înregistrat^[3], precum și interdicția absolută a oricărei recunoașteri a căsătoriilor și a parteneriatelor constituite de persoane de același sex și înregistrate legal în străinătate încalcă dreptul la viața de familie a acestor cupluri, precum și principiul nediscriminării în raport cu viața de familie a cuplurilor formate din persoane de sex opus^[4].

[1] Curtea a reținut că Guvernul rus dispunea de o marjă de apreciere pentru a alege *forma corespunzătoare de înregistrare a uniunilor de același sex*, având în vedere contextul său social și cultural precis (de exemplu, legea parteneriatului civil, legea uniunii civile sau legea solidarității sociale). În acest caz, Guvernul și-a depășit marja, pentru că nu a asigurat niciun cadru normativ apt să protejeze relațiile reclamanților în cadrul cuplurilor de același sex. Acordarea accesului reclamanților la o recunoaștere formală a statutului cuplurilor lor într-o altă formă decât căsătoria nu va fi în conflict cu „înțelegerea tradițională a căsătoriei” care prevalează în Rusia sau cu viziunile majorității la care Guvernul a făcut trimitere, de vreme ce acele viziuni se opun doar căsătoriilor dintre persoanele de același sex, însă nu sunt împotriva altor forme de recunoaștere legală care pot exista. Practic, după condamnarea Italiei ca emblemă a catolicismului, condamnarea Rusiei, profund ancorată în ortodoxie, era previzibilă. Pentru dezvoltări, a se vedea C. NICOLESCU, *Modele familiale non-tradiționale în arhitectura Codului civil român*, în R.R.D.P. nr. 3-4/2021, „10 ani de aplicare doctrinară și jurisprudențială a Codului civil”, p. 290-293.

[2] Pe rolul Ct.E.D.O. se află cererea nr. 20081/19, *Florin Buhuceanu și Victor Ciobotaru c. României*, la care s-au conexat multe alte cereri. La data de 14 septembrie 2020, Comisarul pentru drepturile omului al Consiliului Europei a formulat cerere de intervenție. Din document rezultă că, din 47 de state ale Consiliului Europei, 30 de state au modificat legislațiile astfel încât fie reglementează căsătoriile între persoane de același sex, fie parteneriatele înregistrate. Doar 16 state reglementau căsătoriile între persoane de același sex, iar restul reglementau parteneriatele înregistrate.

[3] A se vedea C. NICOLESCU, *Parteneriatele civile înregistrate...*, cit. supra, p. 340-354.

[4] În România au fost înregistrate mai multe propuneri legislative, respinse de Senat și aflate în dezbatere la Camera Deputaților: Pl-x 152/2019, Pl-x 153/2019, Pl-x 662/2018 și Pl-x 593/2019, http://www.cdep.ro/pls/proiecte/upl_pck.lista?cam=2.

În concluzie, jurisprudența Ct.E.D.O. creată în aplicarea art. 8 CEDO pune în lumină obligația statelor de a respecta „viața de familie” într-o concepție largă asupra relațiilor de familie, care în mod evident depășește bornele concepțiilor tradiționale despre căsătorie și familie. Nici elementul legal, nici elementul biologic nu sunt suficiente pentru a beneficia de protecția Convenției, fără elementul liant, care este cel social.

2.2. Familia în dreptul Uniunii Europene^[1]

2.2.1. Considerații privind cadrul normativ. Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene

A doua dimensiune a dreptului european al familiei o constituie dreptul UE. S-a spus că dreptul UE este „complex și fascinant” – complexitatea este dată de faptul că UE este o uriașă construcție internațională, politică, instituțională și juridică, iar fascinația este dată de dinamica UE.

În sistemul normativ ierarhizat al dreptului UE, există cinci categorii de documente/acte normative: tratatele constitutive (TUE, TFUE și Carta drepturilor fundamentale); principiile generale de drept; actele legislative; actele delegate; actele de punere în executare.

Însă, un rol deosebit îl are, în dreptul familiei, Carta drepturilor fundamentale^[2]. Aceasta cuprinde numeroase dispoziții care interesează familia, precum:

a) *art. 7 – respectarea vieții private și de familie*: „Orice persoană are dreptul la respectarea vieții private și de familie, a domiciliului și a secretului comunicațiilor”;

b) *art. 9 – dreptul la căsătorie și dreptul de a întemeia o familie*: „Dreptul la căsătorie și dreptul de a întemeia o familie sunt garantate în conformitate cu legile interne care reglementează exercitarea acestor drepturi”;

c) *art. 20 – egalitatea în fața legii*: „Toate persoanele sunt egale în fața legii”;

d) *art. 24 – drepturile copilului*: „(1) Copiii au dreptul la protecția și îngrijirile necesare pentru asigurarea bunăstării lor. Ei își pot exprima în mod liber opinia.

^[1] Pentru dezvoltări, a se vedea P. CRAIG, G. DE BÚRCA, *Dreptul Uniunii Europene*, ed. a 6-a, Ed. Hamangiu, București, 2017.

^[2] În ceea ce privește interpretarea și aplicarea Cartei, sunt relevante art. 51 și art. 53 din aceasta. Potrivit *art. 51*: „(1) Dispozițiile prezentei carte se adresează instituțiilor, organelor, oficiilor și agențiilor Uniunii, cu respectarea *principiului subsidiarității*, precum și statelor membre numai în cazul în care acestea pun în aplicare dreptul Uniunii. Prin urmare, acestea respectă drepturile și principiile și promovează aplicarea lor în conformitate cu atribuțiile pe care le au în acest sens și cu respectarea limitelor competențelor conferite Uniunii de tratate. (2) Prezenta carte nu extinde domeniul de aplicare a dreptului Uniunii în afara competențelor Uniunii, nu creează nicio competență sau sarcină nouă pentru Uniune și nu modifică competențele și sarcinile stabilite de tratate”.

De asemenea, în *art. 52 alin. (1) și (4)* se prevede că: „(1) Orice restrângere a exercițiului drepturilor și libertăților recunoscute prin prezenta carte trebuie să fie prevăzută de lege și să respecte substanța acestor drepturi și libertăți. Prin respectarea *principiului proporționalității*, pot fi impuse restrângeri numai în cazul în care acestea sunt necesare și numai dacă răspund efectiv obiectivelor de interes general recunoscute de Uniune sau necesității protejării drepturilor și libertăților celorlalți. (...) (4) În măsura în care prezenta carte recunoaște drepturi fundamentale, așa cum rezultă acestea din *tradițiile constituționale comune statelor membre*, aceste drepturi sunt interpretate în conformitate cu tradițiile menționate” (s.n.).